

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a společenských věd

Příčiny chudoby či bohatství států

Bakalářská práce

Autor: Václav Maršík

Studijní program: B0114A100001 Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání,

Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Václav Maršík

Studium: F20BP0420

Studijní program: B0114A100001 Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: Tělesná výchova se zaměřením na vzdělávání, Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: Příčiny chudoby či bohatství států

Název bakalářské práce AJ: Causes of poverty or wealth of states

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce bude zjistit příčiny chudoby nebo bohatství konkrétních zkoumaných států. Materiálně rozvinutým státem bude Švýcarsko a materiálně méně rozvinutým státem bude Indie. U zkoumaných států provedu průzkum tří okruhů. První okruh by obsahoval institucionální hypotézu. V této hypotéze budu zkoumat ustanovení a fungování státních institucí, státních představitelů a hospodaření státu. Druhým zkoumaným okruhem bude kulturní hypotéza předmětného státu. V této hypotéze se zaměřím na zvyky, náboženství a charakteristické rysy obyvatelstva státu. Ve třetím okruhu se budu zabývat geografickou hypotézou, ve které prozkoumám polohu, podnebí a suroviny nacházející se na území státu. Výsledkem práce bude zjištění vlivu zkoumaných okruhů na fungování státu z hlediska prosperity či dysfunkce státu a určení nejdůležitějších příčin, kvůli kterým je pak řazen mezi chudé či bohaté státy.

Klíčová slova: prosperita státu, dysfunkčnost státu, příčiny chudoby, příčiny bohatství, institucionální hypotéza, kulturní hypotéza, geografická hypotéza,

ACEMOGLU, Daron a James A. ROBINSON. Proč státy selhávají: kořeny moci, prosperity a chudoby. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1305-1. COLLIER, Paul. Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7429-010-7. DANĚK, Petr. Indie: společnost a hospodářství v transformaci: kapitoly z humánní geografie Indie. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7528-3. DIAMOND, Jared M. Osudy lidských společností: střelné zbraně, choroboplodné zárodky a ocel v historii. Praha: Columbus, 2000. ISBN 80-7249-047-8. GLAZER, Nathan. Kultura a úspěch. Praha: Občanský institut, 2008. ISBN 978-80-86972-26-2. LANDES, David S. Bohatství a bída národů: proč jsou někteří tak bohatí a někteří tak chudí. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-291-8. LIŠČÁK, Vladimír. Státy a území světa. Praha: Libri, 2009. ISBN 9788072774142. MAREŠ, Petr. Sociologie nerovnosti a chudoby. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3. Trampusch, C., & Mach, A. (Eds.). (2011). Switzerland in Europe: Continuity and Change in the Swiss Political Economy. Routledge. ISBN 9780203829394. TULLY, Mark. Indie: cesta do budoucnosti. Praha: Beletris, 2012. ISBN 978-80-87105-36-8.

Zadávající pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Martin Paleček, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou závěrečnou práci vypracoval pod vedením vedoucího závěrečné práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování:

Děkuji panu doktoru Rigelovi za odborné vedení práce a za poskytnutí komentářů, díky kterým dostala tuto finální podobu. Také mu děkuji za cenné rady ohledně zdrojů.

Anotace

MARŠÍK, VÁCLAV. *Příčiny chudoby či bohatství států*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. s 47. Bakalářská závěrečná práce.

V první polovině se práce zaměřuje na definování chudoby a bohatství. Jsou zde představeny ukazatele, které definují chudý nebo bohatý stát. Příčiny chudoby či bohatství jsou zkoumány pomocí tří okruhů, které jsou představeny v první polovině práce. Těmi okruhy jsou kulturní hypotéza, geografická hypotéza a institucionální hypotéza. První zkoumanou hypotézou je kulturní hypotéza. V této hypotéze se zaměřuji na zvyky, náboženství a charakteristické rysy obyvatelstva státu. Druhou hypotézou je geografická hypotéza, ve které zkoumám polohu, podnebí a suroviny nacházející se na území státu. Třetí hypotézou je institucionální hypotéza. V této hypotéze zkoumám ustanovení a fungování státních institucí, státních představitelů a hospodaření státu. Cílem práce je zjistit příčiny chudoby nebo bohatství konkrétních zkoumaných států. Zkoumanými státy je Švýcarsko jako materiálně rozvinutý stát a Indie jako materiálně méně rozvinutý stát.

Klíčová slova: prosperita státu, dysfunkčnost státu, příčiny chudoby, příčiny bohatství, institucionální hypotéza, kulturní hypotéza, geografická hypotéza

Annotation

MARŠÍK, VÁCLAV. *Causes of poverty or wealth of states*. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, University of Hradec Králové, 2023. p 47. Bachelor thesis.

In the first half, the work focuses on defining poverty and wealth. Indicators that define a poor or rich state are presented here. The causes of poverty or wealth are investigated using three circuits, which are presented in the first half of the work. Those circuits are the cultural hypothesis, the geographical hypothesis and the institutional hypothesis. The first hypothesis examined is the cultural hypothesis. In this hypothesis, I focus on the customs, religion and characteristic features of the population of the state. The second hypothesis is a geographical hypothesis, in which I examine the location, climate and raw materials located on the territory of the state. The third hypothesis is the institutional hypothesis. In this hypothesis, I examine the establishment and functioning of state institutions, state representatives and state management. The aim of the work is to find out the causes of poverty or wealth of the specific countries under study. The examined countries are Switzerland as a materially developed country and India as a materially less developed country.

Keywords: state prosperity, state dysfunction, causes of poverty, causes of wealth, institutional hypothesis, cultural hypothesis, geographical hypothesis

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretická část.....	12
1. 1. Ukazatele bohatství a chudoby.....	12
1. 1. 1. Hrubý domácí produkt	12
1. 1. 2. Index lidského rozvoje	13
1. 1. 3. Nezaměstnanost.....	13
1. 1. 4. Ekonomické sektory a zdroje	14
1. 2. Definice státu.....	15
1. 3. Kulturní hypotéza	16
1. 4. Geografická hypotéza.....	18
1. 5. Institucionální hypotéza	19
1. 6. Výstup z teorie pro praktickou část.....	20
2. Případová studie - Švýcarsko	22
2. 1. Ekonomická situace státu	22
2. 2. Kulturní hypotéza	22
2. 2. 1. Náboženství	22
2. 2. 2. Obyvatelstvo.....	23
2. 2. 3. Národní identita.....	24
2. 2. 4. Výstup z kulturní hypotézy	24
2. 3. Geografická hypotéza.....	24
2. 3. 1. Podmínky a nerostné bohatství	24
2. 3. 2. Centrum/periferie	25
2. 3. 3. Výstup z geografické hypotézy	25
2. 4. Institucionální hypotéza	26
2. 4. 1. Politický systém Švýcarska	26
2. 4. 2. Inkluzivní a extraktivní teorie ve Švýcarsku.....	27
2. 4. 3. Výstup z institucionální hypotézy	28
2. 5. Souhrn hypotéz – Švýcarsko	29
3. Případová studie – Indie	30
3. 1. Ekonomická situace státu	30
3. 2. Kulturní hypotéza	30
3. 2. 1. Náboženství.....	30
3. 2. 2. Systém kast.....	31

3. 2. 3. Obyvatelstvo.....	32
3. 2. 4. Národní identita.....	33
3. 2. 5. Výstup z kulturní hypotézy	33
3. 3. Geografická hypotéza.....	34
3. 3. 1. Podmínky a nerostné bohatství	34
3. 3. 2. Centrum/periferie	34
3. 3. 3. Výstup z geografické hypotézy	35
3. 4. Institucionální hypotéza	36
3. 4. 1. Politický systém Indie	36
3. 4. 2. Inkluzivní a extraktivní teorie v Indii.....	37
3. 4. 3. Výstup z institucionální hypotézy	39
3. 5. Souhrn hypotéz - Indie	39
4. Srovnání Švýcarska a Indie	41
Závěr.....	43
Seznam použité literatury:	44

Úvod

Bohatý, nebo chudý stát. Pojmy, které nám dávají jednotlivé státy do škatulek z hlediska celosvětové ekonomiky. Je ale možné jednoznačně definovat, který stát je bohatý a který chudý? Již předpubertální děti, které mají první povědomí o světě, by nejspíš dokázaly říct, že Spojené státy americké jsou bohatý stát, kdežto takové Somálsko je chudý stát. U dětí však bude pravděpodobně důvodem, že USA jsou jakási značka, kterou vidíme všude kolem nás převážně v podobě firem jako Netflix, Coca-Cola, Apple a podobně. Když se jich však zeptáte na Somálsko, dost možná o něm nikdy neslyšely a až po jeho zadání do „Googlu“ (paradoxně opět firma z USA) budou schopny dle fotek říct, že je to stát chudý. Každý z nás, bez ohledu na vzdělání, má v sobě vlastní měřítka bohatství a chudoby. Kdybychom to měli maximálně zjednodušit, dalo by se tvrdit, že bohatství je pro nás životní styl, který se nám líbí, zatímco chudoba je pravý opak. Když průměrný Čech uvidí fotografie z rozvojové země, takový životní styl se mu nebude líbit. Měřítka se pak různě přizpůsobují ke každé věci jednotlivě a například člověk, který žije v bytě, považuje za bohatství rodinný dům. Naopak lidé z rozvojových zemí často vyčítají vyspělému západu jejich materialismus. S ekonomikou jednotlivých států je to velmi podobné a přitom o dost složitější. Je zde příliš mnoho faktorů, které bychom měli zohlednit, ale přesto máme pocit, že na základě průměrného životního stylu obyvatel daného státu můžeme určit jeho ekonomickou situaci. Stejně je to i u států, které budou zmíněny v této práci, tedy Švýcarsko a Indie. Každý z nás je schopen bez hlubšího zkoumání tvrdit, že Švýcarsko je dnes bohatý stát a Indie chudý (lépe řečeno „rozvojový“). Z druhého pohledu se ale také dá tvrdit, že Švýcarsko začínalo jako stát pastevců, kteří přes dlouhé zimní večery vyráběli hodinky, zatímco Indie byla po většinu historie jedna z nejvýznamnějších obchodních destinací, tak silná, že například zastavila dobývání Alexandra Makedonského. Měřítka jsou tedy relativní, avšak každý stát má určité rysy, které musí přispívat k jeho statutu. Během práce se právě na tyto rysy zaměřím prostřednictvím tří okruhů, které by hypoteticky měly ovlivňovat ekonomicky stupeň státu.

Výzkum zaměřím na dva vybrané státy a jejich problematiku. Zkoumaným zástupcem bohatých států bude Švýcarsko, které je v současné evropské společnosti bráno jako jeden z nejbohatších a nejvyspělejších států. Jeho oponentem bude stát Indie, jehož role se v historii měnila, ale dnes můžeme tvrdit, že se jedná o stát rozvojový. Práci rozdělím na teoretickou a případovou část. V teoretické části nejprve definuji bohatství a chudobu, respektive jejich hlavní ukazatele, jako HDP, HDI, nezaměstnanost a převažující sektor ekonomiky, abych vůbec mohl s jistotou určit,

že Švýcarsko je stát bohatý a Indie stát chudý. Tyto ukazatele se budou opírat o odbornou literaturu z ekonomie. Následně definuji hlavní aspekty státu. Mělo by se jednat v zásadě o území, nějakou národní tradici ve formě kultury a politický systém vlády. Především zde tedy využiji klasické vnímání státu dle Maxe Webera a teorii George Jellinka, který stanovil potřebu státu na územní, kulturní a politickou rovinu. Na základě těchto aspektů si poté určím tři hlavní hypotézy - kulturní, geografickou a institucionální, a pokusím se stanovit jejich hlavní ukazatele, které nám poslouží v případových studiích. Tato teorie se bude opírat o knihu *Proč státy selhávají* od autorů Daron Acemoglu a Jamese Robinsona. V knize velmi odborně a zároveň poutavě popisují tyto tři hypotézy a dokazují, že kulturní a geografická hypotéza nemají na ekonomický status vliv. Vyzdvihují pak institucionální hypotézu, kterou dokazují pomocí inkluzivní a extraktivní teorie politického řízení státu. Tato práce tak bude do určité míry reakcí na jejich práci

Případová studie se bude věnovat nejprve Švýcarsku a poté Indii. V jejich analýze budu zkoumat, do jaké míry jsou platné tři hypotézy, jestli spolu nějak souvisí anebo je skutečně platné, že pouze institucionální hypotéza má na ekonomiku vliv. Pokusím se také určit hlavní rozdíly těchto států, ze kterých vzejde, proč jeden nazýváme vyspělým a druhý rozvíjejícím. V této analýze se budu opírat o věrohodná data, odbornou literaturu z těchto regionů, novinové články o událostech z těchto regionů, ale především pak o vědecké práce, které se těmito regionům již věnovaly. V závěru práce budu poté analyzovat, jestli se aspekty vyspělosti a rozvojovosti vylučují, doplňují nebo vůbec nejsou shodné. Moje predikce je založena na tom, že všechny tři hypotézy budou propojené, protože jak kultura, tak geografické podmínky, tak instituce, se u každého státu vzájemně ovlivňovaly historicky, a tudíž zde panuje vzájemná závislost nebo minimálně kauzální vztah příčiny a následku.

Cílem práce (a zároveň mou motivací) je tedy zjistit platnost třech hypotéz a dokázat jejich vzájemný vztah. Dnešní společnost z mého pohledu stále zapomíná na historii a není schopna se z ní poučit. Jedním ze základů tohoto problému může být zjednodušené vnímání světa a jeho kategorizace. Řada lidí má jakési „škatulky“ politiky, historie, ekonomiky, sociální struktury, náboženství a kultury, a tyto škatulky se nesmí dotýkat. Převážně je to vidět v západní politice ve vztahu politika-náboženství, kdy se politické programy opírají o ekonomické teorie liberalismu a socialismu, ale zapomínají na tradiční židovsko-křesťanské kořeny Evropy. Proto si myslím, že i při stanovení důvodů ekonomické vyspělosti státu je zapotřebí se na stát dívat optikou historického vývoje, který ovlivnila jak kultura, tak geografické podmínky. Pokud toto

přijmeme, můžeme se s tím naučit pracovat a vést především rozvojové státy (které mimochodem často trpěly velmi složitou historií) pomalými krůčky dopředu. Švýcarsko a Indie jsou ideálními příklady, protože oba tyto státy jsou federativní parlamentní demokracie a oba mají velmi zajímavou a v hodně věcech specifickou historii. U Švýcarska je to například jejich neutralita, u Indie zase kastovní systém. Práce se bude zaměřovat i na strukturální výhody Švýcarska a problémy Indie a i zde se pokusím ukázat jejich základ v kulturní a geografické hypotéze.

1. Teoretická část

1. 1. Ukazatele bohatství a chudoby

Zde představím hlavní ekonomické ukazatele, kterými se budu řídit při analýze států v případové studii. Jedná se o hrubý domácí produkt (HDP), index lidského rozvoje a nezaměstnanost. Na jejich základě popíšeme současnou situaci Indie a Švýcarska. Další důležitou vlastností je převažující sektor státní ekonomiky. K tomu se pojí i nerostné bohatství, zdroje nebo naopak úroveň služeb v dané ekonomice. Všechny tyto ukazatele jsou důležité pro to, abychom určili současný stav ekonomik zkoumaných států, převážně pak u Indie, jelikož se jedná o stát rozvojový, což znamená, že prochází neustále nějakým vývojem k vyspělosti.

1. 1. 1. Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (HDP) je nejdůležitější ukazatel ekonomiky státu. Jeho definice zní, že se jedná o „*tržní hodnotu veškerých finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané ekonomice za dané časové období*“ (Pavelka, 2007: 17). Jde tedy o součet hodnot všech produktů, které se obchodují na trhu a byly vyprodukovány v daném státě. Pro většinu běžné populace může být HDP dobrým ukazatelem ekonomické prosperity a bohatství státu, ale ekonomové se shodují spíše na opaku. HDP podle nich neodráží celkový blahobyt, protože je čistě o produkci za určité období a nezahrnuje tím pádem hodnotu věcí z období předchozího (Holman, 2018: 15). Jinými slovy, pokud by někdo vyrobil v roce 2010 auto, které má i v roce 2023 stejnou hodnotu (respektive vyšší díky inflaci), je tato hodnota součástí bohatství státu, ale nikoliv HDP za rok 2023. Pro další důvody si můžeme přednést definici blahobytu: „*Blahobyt = produkt + přírůstek volného času + zlepšení životního prostředí*.“ (Holman, 2018: 14). Autor tuto definici ještě doplňuje: „*Blahobyt není měřitelná veličina, protože zahrnuje takové neměřitelné věci jako užitek z volného času nebo z čistého vzduchu*“ (Holman, 2018: 14). Faktorů, které patří k bohatství, ale nedají se měřit, je tak vícero.

I přes tento problém nám jeden ukazatel poskytne důvěryhodné srovnání bohatství a chudoby a to výpočet HDP na obyvatele. Jedná se o nejčastější ukazatel životní úrovně lidí daného státu, i když faktem zůstává, že většina ekonomů to spíše kritizuje z výše zmíněných důvodů (Bílková, 2015: 26). Tento problém se však týká spíše států s podobnou úrovní HDP na hlavu (Holman, 2018: 16). Ve světovém srovnání můžeme tvrdit, že čím vyšší je HDP na hlavu, tím vyšší je úroveň a tedy i bohatství tamějších obyvatel. Zajímavým ukazatelem by bylo HDP na

hlavu včetně započítané kvality věcí (jejich potenciál delší výdrže). Takový výzkum však pravděpodobně není možné provést a bylo by těžké to dokonce jen statisticky odhadnout.

1. 1. 2. Index lidského rozvoje

Index lidského rozvoje (HDI – Human Development Index) je mnohem komplexnější a tedy i směrodatnější ukazatel, než pouhé HDP. Jeho hodnota je souborem dat ze čtyř zkoumaných charakteristik, jímž je „*střední délka života v letech, míra gramotnosti u dospělých v %, poměr zapsaných dětí do školní docházky z celkového počtu dětí a hrubý domácí produkt na hlavu*“ (Jablonský, 2009: 86). Z těchto charakteristik poté vzejdou tři indexy, jejichž výsledná hodnota se pohybuje mezi 0 až 1 (Verner, 2011: 159). Například index délky života je založený na průměrném věku dožití ve státu, od kterého se odvíjí tento vzorec:
$$\frac{\text{střední délka života}-25}{85-25}$$

Výsledkem například v ČR je tedy 0,856. Tyto tři indexy se poté zprůměrují a čím blíže je výsledek číslu 1, tím je stát vyspělejší. Státy se dle HDI dělí na „*na velmi vysoce rozvinuté (s hodnotou HDI větší než 0,9), vysoce rozvinuté (HDI vyšší než 0,8), středně rozvinuté (HDI vyšší než 0,5) a málo rozvinuté (HDI nižší než 0,5)*“ (Jablonský, 2009: 87).

Hlavní nevýhodou HDI je, že z jedné části vychází z HDP a tím i přebírá všechny nevýhody, které HDP nese, tedy již zmíněný problém neměřitelných ukazatelů blahobytu jako je volný čas, kvalita produkce, hodnota domácí práce apod. „*Jako řešení lze uplatnit tzv. regionální HDP na 1 obyvatele, čili HDP na 1 obyvatele za určitou územní klasifikační jednotku. Rozdíly mezi těmito regionálními HDP na 1 obyvatele jsou propastné, zejména mezi hlavním městem a ostatními regiony, byť národní HDP na 1 obyvatele se zvyšuje*“ (Verner, 2011: 160). Přesto je však HDI velmi dobrým a často používaným ukazatelem hlavně díky své jednoduchosti a transparentnosti.

1. 1. 3. Nezaměstnanost

U nezaměstnanosti se z ekonomického pohledu řeší především její míra. Ta je definována jako „*procento nezaměstnaných z ekonomicky aktivního obyvatelstva*“ (Pavelka, 2007: 117). U nezaměstnanosti je důležité, že je do určité míry přirozená a dokonce žádaná. Plná zaměstnanost by znamenala, že se ekonomika zastavila, že žádné firmy nezanikají a nevznikají nové. Už z podstaty toho, že každý rok x studentů dokončí své vzdělání a začne hledat práci a na stejné úrovni x lidí končí v práci a odchází do důchodu, nezaměstnanost je v tomto ohledu pozitivní. Problém je u cyklické nezaměstnanosti, která souvisí s ekonomickým růstem. „*Při recesi, kdy*

klesá HDP, roste počet nezaměstnaných a naopak, při expanzi, kdy HDP roste, počet nezaměstnaných klesá“ (Pavelka, 2007: 120). Problémů z toho vyplývá hned několik. Nezaměstnanost nad rámec přirozené nezaměstnanosti znamená plýtvání zdroji, tedy že ekonomika nevyprodukuje tolik, kolik by mohla při plnější zaměstnanosti. Pro stát je to také zátěž z důvodu podpory nezaměstnaných. Poslední, avšak zásadní jevy nezaměstnanosti, jsou sociální dopady. Nezaměstnaný člověk více tíhne k závislostem, kriminalitě ale třeba také k extremistickým politickým názorům.

Míra nezaměstnanosti nad rámec té přirozené je dobrým ukazatelem nejenom stavu ekonomiky a jejího potenciálu, ale také ukazatelem stavu celé společnosti a může nám pomoci předpovídat její vývoj. Vyšší míra nezaměstnanosti přináší kromě ekonomických i politické problémy a nestabilitu. Naopak pokud se míra nezaměstnanosti dlouhodobě snižuje, můžeme předpokládat ekonomický růst, protože to znamená otevírání nových pracovních příležitostí.

1. 1. 4. Ekonomické sektory a zdroje

Hospodářství státu se dělí do ekonomických sektorů a sektor, který převažuje, je ukazatelem ekonomické vyspělosti státu. „*Hovoří se o sektoru primárním (podniky prvovýroby, které získávají statky přímo z přírody, jako je zemědělství, lesnictví, těžební průmysl aj.), sekundárním (podniky druhovýroby, zpracovávající statky získané prvovýrobou na spotřební výrobky) a terciálním (podniky „nevýrobní“, většinou podniky služeb, jako je obchod, doprava, banky atd.)*“ (Synek a kol., 2010: 83). V praxi to tedy znamená, že primární sektor vypěstuje nebo vytěží suroviny, sekundární je následně zpracuje do produktu a ten je poté obchodován sektorem terciálním (známým pod pojmem „služby“). Záleží, který sektor převládá: „*V současné době v nejmodernějších ekonomikách převládají služby*“ (Synek a kol., 2010: 84). Ideální by samozřejmě bylo, kdyby si každá státní ekonomika vystačila sama s produkcí, zpracováním a distribucí, což dnes ovšem není možné. Skrytý problém se však skrývá v exportu. Pokud stát vyváží zdroje přímo z primárního sektoru a ne hotové výrobky ze sekundárního sektoru, je jisté, že se tím ochuzuje o případný zisk, protože finální produkt má vždy vyšší hodnotu, než jednotlivé suroviny. Pokud tak převažují služby, ekonomika daného státu je soběstačná a tím i vyspělá.

S primárním sektorem se nedílně pojí nerostné bohatství a zdroje celkově. „*Podle definice OECD si pod tímto pojmem představíme přírodní bohatství ve smyslu surovin, které se vyskytují volně v přírodě a dají se využít pro ekonomickou výrobu nebo spotřebu*“ (Krausová 2015: 9).

Přeměnit nerostné bohatství v bohatství ekonomické však není automatické. Ekonomika státu musí být schopna nerostné bohatství zpracovat minimálně v sekundárním sektoru, aby se obchodovaly finální výrobky. Pokud tomu tak není, je častým jevem těchto států právě jejich rozvojová ekonomika, která je závislá na exportu základních surovin do vyspělejších států a importu již finálních výrobků. Více se tomuto tématu budeme věnovat v geografické hypotéze.

1. 2. Definice státu

Pro vytvoření základních hypotéz této práce potřebujeme definovat pojem stát. Pojem stát je jedním z nejdůležitějších pojmů společnosti a oborů jako politologie, sociologie a právo. Převážně kvůli revolucím 19. století, které vyvrcholily první světovou válkou, se myslitelé snažili o definici národa a s tím i spjatého státu, jelikož smyslem těchto revolucí byla nejčastěji myšlenka, že každý národ má právo na svůj stát. Samotný pojem stát ale vymyslel již filosof Niccoló Machiavelli, který vycházel ze spisů řeckého filosofa Aristotela (Koloušek, 2021: 9). Aristoteles a následně i Machiavelli řešili převážně dělbu moci v politice a typy státního zřízení, které rozdělili na typ vlády jednoho člověka anebo vlády více lidí. Tito dva filosofové tak řešili pouze institucionální otázku a ne aspekty potřebné ke vzniku státu.

Dnešní používaná definice státu, která se již neopírá jen o politiku, ale řeší i aspekty státu, bez kterých by nemohl vzniknout, vychází z myšlení sociologa Maxe Webera a je následně definována právníkem Georgem Jellinkem. Weber založil svou definici státu na uplatnění fyzické moci, kdy ve svém díle Politika jako povolání tvrdil, že stát je „*lidská pospolitost, která si nárokuje monopol fyzické moci*“ (Weber, 1998a: 247) a následně k této definici přidal i nutnost území, kdy byl podle něj stát „*svaz panství, který na nějakém území úspěšně zmonopolizoval legitimní fyzickou moc jako prostředek panství*“ (Weber, 1998a: 251). Weber tak nastínil tři základní aspekty státu, které jednoznačně definoval ve své práci právě Jellinek. Ten přišel s tzv. tříprvkovou strukturou, ze které se dodnes vychází a je definována takto: „*Tradiční definice státu pracují s tříprvkovou strukturou, která vychází od Georga Jellineka a v jisté míře již od Maxe Webera. Stát je dle těchto definic tvořen státním obyvatelstvem obývajícím státní území pod státní mocí*“ (Koloušek, 2021: 8). Z práce Jellinka vycházel i český právník Jiří Pražák, který ve své práci uvedl, že stát je „*trvalý organický svazek lidstva, jisté teritorium obývajícího, s jedinou vůlí a jedinou mocí nejvyšší, jehož účelem jest napomáhati dosažení všech životních úkolů lidu, takto spojeného*“ (Pavlíček 1998, 46).

Jellinkova tříprvková struktura nám předkládá tři aspekty, bez kterých by stát nemohl vzniknout. Musí se jednat o společnost lidí, která žije na nějakém území a je pod vlivem státní moci. Dle toho by se dalo usoudit, že stát nemůže vzniknout bez lidí, území a samotné instituce státu. Tato jednoduchá definice nám nabízí pohled na stát, který můžeme využít i v problematice jeho ekonomického stavu. Pokud jsou tyto tři aspekty základem státu jako takového, můžeme na jejich základě přednést hypotézy a následně analyzovat, jestli je stát vyspělý anebo rozvojový. Definice nejprve mluví o společnosti lidí, což v našem případě bude znamenat téma kulturní hypotézy, poté o území, což nám přinese geografickou hypotézu a jako poslední je zde zmíněn stát samotný jako instituce moci, což stanoví institucionální hypotézu. V praktické části poté budu řešit, na kolik, a jestli vůbec, jednotlivé aspekty ovlivňují ekonomiku.

1. 3. Kulturní hypotéza

První hypotézou, kterou si představíme, je kulturní hypotéza. Jedná se o velmi rozšířenou a uznávanou teorii, že kultura státu má vliv na jeho ekonomiku. Kulturou v tomto směru myslíme národní identitu ve formě zvyků, tradic, náboženství a toho, jak společnost celkově funguje.

Pokud chceme stanovit kulturní hypotézu, vracíme se opět k Weberovi, který tvrdil, že vzestupu novodobé industriální společnosti významně napomohla protestantská reformace a protestantská etika, která z ní vzešla. Podle něj existuje tzv. duch kapitalismu, který se opírá o křesťanské hodnoty převážně z kalvinistického učení. Weber totiž nevnímal protestantismus jako náboženský proud, ale jako kulturní postoj. Z toho poté podle něj vznikla reforma křesťanského myšlení, které přestalo zastávat asketický způsob života, ale začalo se více soustředit na ekonomický blahobyť. Tím vznikl duch kapitalismu, který je těmito protestantskými hodnotami podepírán (Weber, 1998b). Kulturní hypotéza je skutečně zajímavá především ve srovnání Evropy a zbytku světa. Co měla Evropa, která je dnes bohatá (a do Evropy můžeme počítat i USA, které založili evropští migranti) a zbytek světa, který je rozvojový? Možná je odpověď ve dvou tisících letech křesťanství, které procházelo vývojem v podobě dobývání, absolutní moci, poté postupnou reformací a vznikem různých církví, což opět vedlo k válkám a dostalo se až k osvícenství, liberalismu a svobodnému podnikání. Žádné jiné náboženství neprošlo takovým vývojem a možná právě křesťanské hodnoty, které se sloučily s liberalismem, jsou důvodem bohatství.

Otázka jak propojit kulturu s ekonomikou se dá zodpovědět právě skrze svobodu podnikání, i když zde také dojde k propojení kulturní a institucionální hypotézy. Dobrým příkladem je království Kongo, které v 15. století navázalo obchodní styk s Portugalskem. Portugalsko bylo vyspělejší a chtělo tamějším obyvatelům přinést do zemědělství pluh a kolo. Ti to však nepřijali. Nebylo to ale jejich lhostejností k vývoji, protože přejali od Portugalců jiný nástroj a to střelnou zbraň. Odpovědí, proč se nechtěli rozvíjet v hospodářství je, že „*neexistovalo nic, co by je k tomu pobízelo. Stálo před nimi velké riziko, že veškerý výtěžek jim vyvlastní a zdaní všemocný král, ať už konvertoval ke katolictví nebo nikoliv. Mnozí z nich pak byli zajati a prodáni do otroctví, což také nevybízelo k investicím*“ (Acemoglu: 2012: 55). Je pravda, že Evropa na tom byla dost podobně s feudálním systémem, v této době však začínaly reformy křesťanství, které vedly k větší svobodomyšlnosti lidí a tudíž i následným reformám osvícenství. Jak vliv náboženství na instituce upadal, je tento příklad více institucionální, než kulturní, avšak základy má právě v kultuře náboženství.

Další téma, které chci zmínit v kulturní hypotéze, je téma národní identity. Ve většině vyspělých států mají obyvatelé jasno, k jakému národu se hlásí a že tento národ obývá území jejich státu. Naproti tomu státy rozvojové například v Africe, jsou známy vysokým počtem etnických skupin, které spolu nesdílí myšlenku jednoho národa. To vytváří politickou a tím i ekonomickou nestabilitu, i když je faktem, že tyto problémy způsobil většinou kolonialismus, což je opět institucionální problém (Husáková 2017: 26). Velký počet etnických skupin v jednom státě a nemožnost lidí přihlásit se k jednomu národu, který by byl základem toho státu, však způsobuje možná i demotivaci občanů o rozvoj ve všech směrech. Naopak ve státech, které jsou utvářeny národní identitou a občané se k ní hrdě hlásí, panuje větší stabilita a tím i potenciálně větší ekonomický růst.

Kulturní hypotéza byla velmi kritizována v knize Proč státy selhávají od ekonoma Darona Acemoglu a politologa Jamese A. Robinsona. Autoři zde uvedli několik argumentů, proč kulturní hypotéza vždy narazí na to, že reálné problémy vždy vychází z institucionálního systému (viz příklad s Kongem a s etnickými hranicemi v Africe). Problém této myšlenky je však ten že mezi kulturou a institucemi panuje minimálně vzájemná závislost, jak si ukážeme v případových studiích.

1. 4. Geografická hypotéza

Tato hypotéza nám říká, že státy se dělí na chudé a bohaté podle své polohy. Na první pohled je celosvětově vidět, že státy v mírném podnebném pásu jsou bohatší, než státy v tropickém a subtropickém. Stejně tak státy s přístupem k moři bývají bohatší, než státy vnitrozemské a důležitým aspektem jsou také jejich nerostné zdroje surovin. O této teorii se poprvé zmínil francouzský filosof Montesquieu, který tvrdil, že *„lidé žijící v tropech mají větší sklony k lenosti a chybí jim zvědavost, takže nepracují tvrdě a nejsou inovativní, a proto jsou chudí“* (Acemoglu, 2012: 46). Montesquieu podnebí spojoval také s jinými jevy, jako například větší sklon lidí k podřízenosti v diktatuře.

Z historického hlediska je nejdůležitějším aspektem úrodnost půdy. Zemědělství bylo a je i v současnosti základním pilířem obživy lidí. Dalo by se tedy předpokládat, že státy s úrodnější půdou a lepšími podnebnými podmínkami pro pěstování rostlin a chov dobytka jsou automaticky vyspělejší. Vliv to má i ten, že pokud některé státy neměly v historii problém s obživou, mohly se zaměřit na další oblasti jako těžba surovin, doprava (například lepší lodě), vzdělání a inovace, z čehož poté vycházel lepší potenciál obchodu s jinými státy a tím rozvíjející se ekonomika. Na druhou stranu je faktem, že špatné podmínky pro život byly pro některé národy důvodem pro zaměření se na válečné umění a následnou expanzi. Nejznámějším příkladem jsou Vikingové, kteří svůj ekonomický rozvoj zakládali na nájezdech na jiná území. Poté, co dopluli do Anglie a shledali, že půda je zde úrodnější, nechtěli jen drancovat, ale snažili se o zakládání vlastních osad.

Na příkladu Vikingů vidíme dobře další důležitý aspekt a to, jestli má stát přístup k moři nebo je vnitrozemský. Moře mělo velký vliv k rozvoji starověkých evropských civilizací, protože spolu mohly obchodovat přes Středozemní moře, které bylo malé, a přeplout ho nebyl velký problém. V době začínajícího kolonialismu spolu mohly logicky soupeřit jen státy s přístupem k moři a z historie je jisté, že kolonialismus má na dnešní bohatství těchto států obrovský vliv, protože jim otevřel nové zdroje.

S tím souvisí teorie centra a periferie, kterou vytvořil politolog Stein Rokkan (Rokkan, 1999: 113-114). Dle ní existují státy (centra), které na sebe mají politicky a ekonomicky navázané jiné státy (periferie). Toto navázání převážně znamená neschopnost periferie samostatného fungování, ať už kvůli zdrojům anebo kvůli uplatnění moci ze strany centra. Tím vzniká závislost periferie na centru, ale funguje i opačně, protože centrum potřebuje zdroje, které

dostává z periferie. Kolonialismus byl založen právě na této myšlence. Geografické aspekty státu jsou v této teorii velmi zásadní, protože můžeme například předpokládat, že větší stát s lepší polohou a větším nerostným bohatstvím bude centrem pro sousední stát menší, který na něm bude závislý. Nemusí se však jednat pouze o sousedy, protože kolonialismus byl otázkou velké vzdálenosti. Teoreticky periferie nemá vlastní zdroje na rozvoj všech oblastí ekonomiky, a tak do vyspělého centra vyváží suroviny, které centrum potřebuje. Na oplátku centrum do periferie vyváží již hotové výrobky a celkově pomáhá s rozvojem ekonomiky, ne však nezávislosti, jelikož tím by si centrum mohlo uškodit (Holubec, 2009: 165). K tomu se váže poslední důležité téma, kterým je přírodní bohatství. Zvláště v dnešní době, kdy zdroje pomalu dochází, jsou naleziště velmi cenné a důležité je především to, že jejich dostatek určuje směřování průmyslu.

Z geografické hypotézy tedy vychází, že na ekonomický růst státu má vliv nejen geografická poloha a její aspekty v podobě přírodních zdrojů a možností dopravy, ale je zde také patrný historický vývoj, který světovou politiku dodnes ovlivňuje. Samozřejmě to úzce souvisí s poslední hypotézou, a to institucionální.

1. 5. Institucionální hypotéza

Moc ve státě a instituce, které tuto moc vykonávají, mají nepopiratelný vliv na ekonomický stav země. Není to ale pouze otázka samotných institucí, je to otázka nastavení celé společnosti. Ve světě je vidět, že bohatší státy jsou ty, které mají demokratickou, svobodnou společnost a oproti nim v chudších státech jsou většinou nějaké formy totalitního režimu nebo sice demokratického, ale nestabilního režimu. „*Představme si teenagery v Severní a Jižní Koreji, co asi očekávají od života. Ti na severu vyrůstají v chudobě, bez podnikatelské iniciativy, kreativity a náležitého vzdělání... vědí, že v budoucnu nebudou moci vlastnit pozemky ani začít podnikat... Mladí lidé na jihu získají dobré vzdělání a působí na ně různé stimuly, aby vyvinuli úsilí a vynikli v povolání, které je baví. Jižní Korea je tržní ekonomika, postavená na soukromém vlastnictví*“ (Acemoglu, 2012: 66).

Ekonom Daron Acemoglu a politolog James A. Robinson ve své knize Proč státy selhávají, uvádí jako hlavní myšlenku rozdíl mezi inkluzivní a extraktivní politikou a ekonomickými institucemi. „*Inkluzivní instituce, jaké má Jižní Korea nebo USA, jsou instituce, které umožňují a podporují zapojení širokých mas lidí do hospodářských aktivit... mají-li být ekonomické instituce inkluzivní, musí k nim patřit zajištěné soukromé vlastnictví, nestranný právní systém a*

poskytování veřejných služeb, které zajistí spravedlivé prostředí pro uzavírání smluv a obchod a musí také umožnit vstup nových podniků a dovolit lidem, aby si sami zvolili profesi“ (Acemoglu, 2012: 66-67). Extraktivní instituce naproti tomu *„odčerpávají příjmy a majetek jedné části společnosti ve prospěch části jiné“* (Acemoglu, 2012: 68). Zjednodušeně řečeno se tedy jedná o to, jak v zemi funguje soutěž mezi elitami a průměrným obyvatelstvem a právě velký majetkový rozdíl mezi bohatou a střední třídou je dobrým ekonomickým ukazatelem, který se dá zjistit nejlépe z výpočtu HDP na hlavu. Pro upřesnění ještě uvedu hlavní rozdíl dle autorů, kdy *„inkluzivní ekonomické instituce musí zajišťovat vlastnická práva a hospodářské příležitosti širokému spektru lidí napříč společností a ne pouze vybraným elitám“* (Acemoglu, 2012: 67).

Autoři tento problém do hloubky analyzují v celé knize a dokazují jeho pravdivost několika příklady ze světové politiky. Věnují se například zahraniční pomoci ze strany vyspělých států pod záštitou OSN státům chudým. Jako příklad dávají Afghánistán, ve kterém byla v roce 2001 provedena vojenská intervence ze strany USA s cílem svrhnout vládnoucí teroristické hnutí Talibán. To se nakonec podařilo a země byla bez politického vedení. Na půdě OSN se dohodlo o společné pomoci pro Afghánistán a začaly tam proudit miliardy dolarů na rozvoj státu. Autoři nicméně dokládají, že jen malá část z této pomoci byla skutečně použita na rozvoj ekonomiky a obnovení stability v zemi. *„Podle odhadu mnoha studií dorazí do cíle nanejvýš dvacet procent pomoci. Vyšetřují se desítky podvodů, kdy byli představitelé OSN i místní představitelé obviněni, že odčerpávají peníze na pomoc. Ale většinu plýtvání má na svědomí neschopnost, nebo něco horšího: prostě byznys, u humanitárních organizací tak obvyklý“* (Acemoglu, 2012: 360). Autoři toto opět dávají za vinu extraktivnímu typu institucí v Afghánistánu, tedy elitám země, které si peníze od OSN rozdělily.

Hlavním tématem institucionální hypotézy ve výzkumu tak bude analýza institucí z pohledu inkluzivní a extraktivní podstaty. Autoři Acemoglu a Robinson na několika místech v knize uvádějí, že hlavní potenciál pro změnu v chudých státech vidí právě v rozvoji inkluzivních institucí, které se zaměří na rozvoj celého obyvatelstva a ne pouze vybrané elity.

1. 6. Výstup z teorie pro praktickou část

Z teoretické části jsem stanovil jasná měřítka bohatství a chudoby v podobě HDP, míry inflace, míry nezaměstnanosti a převažujícího ekonomického sektoru. Následně jsem stanovil tři hypotézy, které budu dokazovat v praxi. První je hypotéza kulturní. Indie je velmi kulturně

specifický stát díky hinduismu, Švýcarsko je oproti tomu kulturou podobné jako ostatní evropské státy, které se vyvíjely pod protestantskou církví. Druhá hypotéza je geografická. Zde jsou zásadní rozdíly, jelikož Švýcarsko je malý, vnitrozemský stát bez větších zdrojů nerostných surovin, Indie oproti tomu je velký, přímořský stát s rozmanitým přírodním bohatstvím, které těží. Poslední hypotéza je institucionální, na kterou budu nahlížet především pohledem inkluzivní a extraktivní podstaty institucí. Zde by mohl být hlavní rozdíl v indickém systému kast, který je celosvětově známý a má stále velký vliv v indické společnosti. Hlavní předpoklad, který budu dokazovat, je založený na teorii Acemoglua a Robinsona, kteří se domnívají, že kulturní a geografická hypotéza nejsou příčinou ekonomické situace státu.

2. Případová studie - Švýcarsko

2. 1. Ekonomická situace státu

Švýcarsko jsem vybral jako zástupce bohatých států. HDP v roce 2021 činil 669 miliard dolarů, což v přepočtu na obyvatele činilo 76 000 dolarů. Inlace se dlouhodobě pohybuje kolem jednoho procenta a nezaměstnanost se dlouhodobě pohybuje kolem tří procent. V nejnovějším žebříčku HDI z roku 2021 se Švýcarsko umístilo na prvním místě s číslem 0,962 (UNDP, 2022). Převažujícím sektorem hospodářství jsou služby ze 74%, dále průmysl z 24% a zemědělství z pouhého 1%. To vše je jasným ukazatelem Švýcarské vyspělosti a vysoké úrovně ekonomiky. Švýcarsko je sídlem mnoha světových firem a především centrem světových bank, pojišťoven a investičních institucí. Svou atraktivitu pro zahraniční společnosti získalo Švýcarsko především svou politickou stabilitou a neutralitou v evropských konfliktech 20. století. Tato země masivně investuje do inovace, vzdělání a celkově do kvality života (CzechTrade-Švýcarsko, 2023).

2. 2. Kulturní hypotéza

2. 2. 1. Náboženství

Švýcarsko kulturně jednoznačně patří mezi západoevropské státy, které byly ovlivněny společnou historií Evropy z pohledu křesťanství a jeho reforem. Důkazem je už to, že státní hymnou je zde skladba s názvem Švýcarský žalm, což je určitá forma zpívané modlitby. K římskokatolické církvi se hlásí 34% obyvatel a k evangelické reformované církvi 22%. V posledních 50 letech ale přibývá více lidí, kteří se identifikují jako bez vyznání (29%). Významný je i podíl muslimů, ke kterým se přiznává 5% populace (Office of international religious freedom, 2021).

Na švýcarské historii z pohledu náboženských reforem je zajímavé především to, že během 16. století zde probíhaly reformy a konflikty podobně jako v ostatních státech Evropy, ale do evropských konfliktů se Švýcarsko oficiálně nezapojovalo. Již zde panovala snaha Švýcarska o neutralitu, se kterou je dnes tak známá (Meyer, 2019: 93). Tento zdrženlivý přístup a důraz na diplomatický a politický, nikoliv válečný pokrok, mohl položit základy národní mentality, které dodnes ovlivňují ekonomický růst. Roku 1815 dokonce rozhodl vídeňský kongres o věčné neutralitě Švýcarska z pohledu mezinárodní politiky, která byla poté ještě mnohokrát potvrzena

mezinárodními institucemi. Švýcarsko tak mohlo poklidně přijmout i osvícenské myšlenky a aplikovat je do své ekonomiky (Meyer, 2019: 132).

Mimo švýcarskou hymnu a historii reform, která jistě ovlivnila současné Švýcarsko, ale většina tradic a zvyků nesouvisí úplně s náboženstvím a v kultuře najdeme křesťanské stopy ve stejné míře, jako v kterékoliv jiné evropské zemi. Vánoce a Velikonoce s sebou nesou mnoho tradic a společenských událostí, jako například karneval před popeleční středou, nicméně tyto tradice ani tak nevycházejí z náboženství jako z kultury samotné. Vliv náboženství na současnou ekonomickou situaci je tak velmi minimální a z historického hlediska skončil tam, kde skončila dominance církve v politickém vedení země, jako tomu bylo i u ostatních evropských států (CzechTrade-Švýcarsko, 2023).

2. 2. 2. Obyvatelstvo

Podle údajů z roku 2021 mělo Švýcarsko odhadem přibližně 8,7 milionu obyvatel. Švýcarsko je známé svou etnickou a kulturní rozmanitostí, protože se nachází na křižovatce několika jazykových a kulturních oblastí. Zvláštností jsou hned čtyři úřední jazyky – němčina, francouzština, italština a rétorománština. Tato křižovatka způsobila nejen rozmanitost, ale také větší potenciál k obchodu a příchodu zahraničních firem převážně z Francie a Německa. V posledních desítkách let je trendem vzrůstající angličtina, což otevírá ještě více dveří do světové ekonomiky.

Velmi specifický přístup má Švýcarsko k cizincům. Má pevně definovanou migrační politiku a přísné podmínky pro ekonomické migranty. I přesto 25% obyvatel Švýcarska tvoří dnes cizinci. Tento zajímavý fenomén sledují politici z jiných zemí a snaží se od Švýcarska přiučit. Je totiž zřejmé, že švýcarský imigrační přístup by se dal shrnout tak, že jsou cizincům otevřeni, ale uvědomují si hodnotu své země a tak mají vysoké nároky. Tím zajišťují dominanci své kultury a dokonalou integraci cizinců, na rozdíl třeba od Německa, Francie a dalších států, které integraci cizinců zvládají hůře a vyvolávají tím sociální problémy. Toto způsobuje, že se švýcarská kultura obohacuje o jiné kultury, ale nenese to sebou negativní dopady jako vytváření ghett, větší nezaměstnanost, růst radikalismu u sílící minority nebo dokonce snaha o politické posty (Batelková, 2015 28-29).

2. 2. 3. Národní identita

I na základě přístupu Švýcarska k cizincům se dá předpokládat, že Švýcaři jsou velmi hrdý národ a dobře si uvědomují svoji identitu. Přispívá k tomu nejen historie, ale také tradiční politický systém přímé demokracie, který dává každému Švýcarovi právo rozhodovat o důležitých otázkách v referendech (Jeřábek, 2008: 244). Tím mají obyvatelé pocit zodpovědnosti a vlády nad svou zemí a jsou na ni tím pádem více hrdí. Dalším důležitým aspektem je množství fenoménů, které jsou celosvětově velmi ojedinělé, jako například různá ekologická a environmentální pravidla, kterými se Švýcaři řídí a vyžadují to i od turistů. Švýcarsko by se dalo shrnout jako stát, který je ve světě známý jako dokonalý příklad vyspělé země s neuvěřitelným rozmachem a zároveň důrazem na tradici a konzervatismus, což v tamních obyvatelích vzbuzuje hrdost, v okolních státech respekt a u imigrantů touhu se integrovat.

2. 2. 4. Výstup z kulturní hypotézy

Přestože Švýcarsko má kulturu budovanou po staletí a obyvatelé jsou na ni právem hrdí, nedá se tvrdit, že by náboženství, tradice nebo složení obyvatel nějak výrazněji ovlivňovala současnou ekonomiku oproti ostatním, i méně vyspělým státům. Z analýzy nám však vyšlo, že kultura současnost ovlivňuje a to ve spojení s politickými institucemi. Z kultury, která byla utvářena křesťanskými reformami, osvícenstvím, multikulturalismem a soudržnou národní identitou, vzešly během historie různé politické instituce, které se v průběhu dějin zdokonalovaly a měnily se společně s kulturním trendem. Kulturní hypotéza je tak správná do té míry, dokud se spolupodílí na hypotéze institucionální.

2. 3. Geografická hypotéza

2. 3. 1. Podmínky a nerostné bohatství

Švýcarsko je malý vnitrozemský a hornatý stát, který je známý svou krásnou přírodou, která je lákadlem pro turisty. Nachází se v mírném podnebném pásu jako celá Evropa a půda je zde velmi úrodná, což podporuje teorii, že mírný podnebný pás má výhodu oproti subtropickému pásu. Švýcarsko tak prošlo klasickým vývojem, kdy před průmyslovou revolucí dominovalo zemědělství, a tudíž měli dostatek obživy a tím pádem i pohodlí na rozvoj průmyslu. Na druhou stranu, jelikož nemají Švýcaři přístup k moři, nemohli se historicky rozvíjet v takové míře, jako státy přímořské díky obchodu s jinými státy.

Pohledem nerostného bohatství bychom mohli tvrdit, že Švýcarsko je stát chudý. Významnou nerostnou surovinou je pouze sůl, která se těží po staletí a zemní plyn. Je zde také naleziště zlata, ale tamní obyvatelé v referendu odhlasovali zákaz těžby z obavy o životní prostředí, což je bezpochyby zajímavý fenomén (Azomining, 2012a). Švýcarsko je tak závislé na importu téměř všech surovin pro další zpracování, což jim ale vůbec nebrání k následnému exportu finálních produktů s vyšším ziskem.

2. 3. 2. Centrum/periferie

Švýcarsko nikdy nemělo žádnou kolonii a díky své neutralitě, kterou drželo již od 16. století, ani nikdy nebylo dlouhodobě v područí jiného státu. Jako malá země, která je závislá na importu surovin přímo vybízí k tomu, aby se stala periferií pro většího souseda (v tomto případě nejpravděpodobněji Německo nebo Francie). Historicky tomu ale tak nikdy nebylo právě díky malému nerostnému bohatství a již zmíněné neutralitě. Jak jsem zmínil, tato mezinárodní neutralita je velkým lákadlem pro finanční instituce, které se do Švýcarska přesídlily, mimo jiné z důvodu, aby v případě mezinárodního konfliktu zajistily chod světové ekonomiky (Bukovský, 2013).

Na evropském kolonialismu se Švýcarsko podílelo společnou ekonomickou politikou v evropských koloniích. „*Nové generace historiků prokázala, že více než 170 000 Afričanů bylo do Ameriky zavláčeno na lodích, na jejichž plavbě měly finanční podíl švýcarské firmy a instituce*“ (Idnes, 2020). Známy je především případ Nestlé, což je možná nejznámější švýcarská firma. Ta byla ještě na počátku milénia velmi kritizována za využívání dětské práce v Pobřeží Slonoviny a v Thajsku. Nestlé se proti tomu ale v posledních letech snaží velmi razantně zakročit, přestože na všechny své dodavatele stále nedosáhnou a nemůžou nevyužití dětské práce zaručit (Kucián, 2015).

2. 3. 3. Výstup z geografické hypotézy

Je tedy s podivem, že stát, který měl být svou polohou předurčen k periferii, zastával na koloniální scéně roli centra. Opět se za tím skrývá historický vývoj a schopnost švýcarských institucí pohybovat se v mezinárodní diplomacii. Mírné podnebí a schopnost dobrého zemědělství je jistě konkurenční výhodou, nicméně není to základ švýcarského úspěchu. Základem jsou instituce, které dokázaly těchto podmínek využít a naučily se pohybovat na mezinárodní úrovni, když na své státní mnoho bohatství neměly. Paradoxně by se na příkladu

Švýcarska dalo tvrdit, že špatné geografické podmínky byly jeho výhodou. Žádný stát neměl zájem o intervenci kvůli nerostnému bohatství, ani nikdo nebral Švýcarsko jako konkurenci v zámořských objevech nebo kolonialismu. Je to malý, hornatý stát uprostřed Evropy, který je již pět set let neutrální. Žádný velký hráč světové politiky neměl nikdy ze Švýcarska strach, což mu otevřelo dveře do mezinárodní politiky a tím i k ekonomickému růstu v pohodlných podmínkách. Velkou práci zde ale odvedly právě instituce, které se v té mezinárodní politice pohybovaly. Závěrem tedy vychází, že geografická hypotéza je v podobné závislosti s institucionální hypotézou, jako ta kulturní.

2. 4. Institucionální hypotéza

2. 4. 1. Politický systém Švýcarska

Politický systém Švýcarska patří k nejvyspělejším na celém světě. Jedná se o konfederaci s parlamentní demokracií, která se skládá z dvaceti kantonů a šesti polokantonů. Každý kanton má svůj vlastní zákonodárný, výkonný a soudní aparát, včetně svojí vlastní ústavy a dokonce do určité míry tvoří vlastní diplomatické vztahy se zahraničím. Nad všemi kantony je poté švýcarský dvoukomorový parlament (Federální shromáždění), složený z Národní rady (dolní komora) a Rady států (horní komora), Rada států je složena ze zástupců jednotlivých kantonů (CzechTrade-MZV, 2023).

Zásadní odlišení oproti jiným státům tvoří ve Švýcarsku Federální rada. Jedná se o orgán složený ze sedmi členů, které volí Federální shromáždění po volbách na čtyři roky. Z toho vyplývá několik skutečností. Prvním faktem je, že Švýcarsko jako jedna z mála zemí na světě, nemá oficiální hlavu státu. Tuto pozici, která je v parlamentních demokraciích spíše reprezentativního charakteru, zastává předseda Federální rady. Volí ho členové rady vždy na jeden rok a pro rok 2023 je jím Alain Berset (CzechTrade-Švýcarsko, 2023). Ten má tedy na starost především reprezentaci Švýcarska jako celku v diplomacii. Druhou skutečností je, že každý člen Federální rady je volen jednotlivě, ale při rozhodování se uplatňuje tzv. kolegiální princip. To znamená, že každé rozhodnutí většiny je bráno jako rozhodnutí všech. Federální rada je tak díky volbě členů na Federálním shromáždění a kolektivní odpovědnosti přímo odpovědná parlamentu (Jeřábek, 2008: 237- 238).

Federalismus je bezpochybně nejvyšším principem švýcarské politiky a historicky má tato země výhodu, že je federací už od roku 1291, kdy se tři kantony spojily proti Habsburkům a

tím tak vytvořily ranou formu dnešního Švýcarska. V rámci politické struktury a institucí tak Švýcarsko již 800 let pracuje s přerozdělováním moci, jak je pro federaci typické. Důležité je si uvědomit, že Švýcarská federace vznikla ze samostatných celků, které všechny byly zcela autonomní. Namísto postupného předávání moci z federativních institucí na jednotlivé kantony se tak děl pravý opak. Kantony se postupně vzdávaly svých pravomocí do rukou federativních institucí, pokud uznaly, že je to tak lepší. Instituce na federativní úrovni mají tak dnes více pravomocí, než dříve (Jeřábek, 2008: 234). Toto enormně přispívá inkluzivní podstatě švýcarského systému, kterému se budeme nadále věnovat.

2. 4. 2. Inkluzivní a extraktivní teorie ve Švýcarsku

Z podstaty definice inkluzivních a extraktivních institucí, které jsem popsal v teoretické části, nejspíš nikoho nepředstaví, že Švýcarsko by se dalo považovat za čistě inkluzivní stát. Je zde samozřejmostí svobodné podnikání, stejně jako hospodářská soutěž a rovné podmínky, důraz na inovace a co nejkvalitnější vzdělání obyvatelstva, aby poté našli co nejlepší uplatnění nebo měli motivaci k podnikání a na vše dohlíží právní systém, který je spravedlivý. Zajímavá data přináší i index korupce, který ukazuje, že Švýcarsko je celosvětově na sedmé nejlepší pozici v tom, jak je zde korupce propletena v institucích (prakticky zde neexistuje) (Transparency International, 2022).

Dalším znakem inkluzivního systému je tzv. „Milizverwaltung“, což je zapojení běžných obyvatel do veřejné správy kantonů, nejčastěji různých komisí nebo úřadů. *„Je vykonávána lidmi jmenovanými do této funkce, přičemž její výkon může, ale nemusí být placený. Tato forma zapojení je významná především pro zvýšení účasti občanů na výkonu veřejné správy a jejich vzájemné spolupráce“* (Kačerová, 2012: 14). Občané tak mají skutečný přehled o dění v politice jak na komunální, tak státní úrovni a nějaká korupce, nebo dokonce extraktivní instituce, je prakticky nemožná.

Švýcarsko je také známé jako zastánce přímé demokracie a i v tomto případě je fenomenální historická tradice. *„Již ve 13. století zde totiž existoval určitý základ přímé demokracie. Jednalo se o shromáždění zvané „Landsgemeinde“. Ve formě valného shromáždění, které se dosud v některých oblastech každoročně koná, veřejnost tímto způsobem rozhoduje například o některých návrzích zákonů či jmenování úředníků“* (Kačerová, 2012: 45). Na federální úrovni se nejčastěji řeší pomocí přímé demokracie ústavní otázky a referenda mohou být i způsob jak posvětit rozhodnutí federativní vlády. Na úrovni kantonů se pak řeší spíše regionální otázky

(Jeřábek, 2008: 244). Účast v těchto referendech není nijak valná, v průměru jde o 40% u většiny témat a výraznější účasti se Švýcarsko dostane pouze u důležitých a kontroverzních témat (například vstup Švýcarska do Evropského společenství v roce 1992 měl účast 78%) (Jeřábek, 2008: 250). Důležité ale je, že i institut přímé demokracie přispívá k zájmu švýcarského obyvatelstva o politiku a vede je k politické odpovědnosti. V takovém systému s tak dlouholetou tradicí jednoduše není pro extraktivní instituce, které by nadržovaly elitám na úkor většiny, žádné místo.

Co se týče ekonomických institucí, tak Švýcarsko se vyvíjelo inkluzivně podobně jako zbytek západní Evropy. Výraznější vzestup zaznamenalo až po druhé světové válce. Jelikož se Švýcarska válka více nedotkla, mělo dostatečný kapitál na investice v okolních zemích, které byly válkou poničené a firmám nepřekážely vysoké daně nebo regulace ze strany státu. To se však postupně ukazovalo jako kontraproduktivní a „v roce 1961 byla vláda nucena prostřednictvím různých omezení utlumit konjunkturu, zejména omezit stavební činnosti a poskytování úvěrů“ (Meyer, 2019: 220). Vláda poté od 50. let masivně investovala do výroby energie, protože se bála jejího nedostatku. V roce 1959 se rozhodlo o stavbě první ropné rafinerie a v roce 1969 byla postavena vodou chlazená jaderná elektrárna v Beznau. Zajímavý posun udělal celý hospodářský sektor, když v roce 1950 pracovalo v zemědělství 21 % lidí a v roce 1985 to bylo pouhých 7 %. Firmy se značně modernizovaly a došlo k přechodu od maloobchodníků k velkoobchodníkům. „Hospodářský růst provázel proces slučování. Byly realizovány velké fúze jak ve strojírenském, tak i mediálním a bankovním sektoru“ (Meyer, 2019: 223). To vše vedlo k velkým podnikatelským ziskům a tím i ke spokojeným a dobře zaplaceným zaměstnancům. V celém trhu se pak zvýšila spotřeba luxusního zboží a poptávka po službách všeho druhu. Většina těchto změn probíhala na volném trhu a stát to, až na zmíněný rok 1961, podporoval. Je tak vidět, že Švýcarsko je země s volným trhem, ale i se silným státním aparátem, který dokázal v případě krizí včas zasáhnout a vytvořit správné regulace nebo vhodně investovat.

2. 4. 3. Výstup z institucionální hypotézy

Hlavní charakteristikou inkluzivních institucí je možnost zapojit se do politického a ekonomického dění pro všechny obyvatele rovným dílem. Švýcarsko je v tomto skutečně výjimečné a extraktivní instituce bychom hledali jen velmi těžko. Federalismus, přímá demokracie, zapojení občanů do veřejné správy, i celkový politický systém, kdy je vyšší úřad odpovědný úřadu nižšímu, to vše jasně ukazuje, že Švýcarsko je inkluzivní. Ekonomický

úspěch se na to váže od svobody podnikání přes motivaci lidí, která pramení i z jejich politické odpovědnosti. Dalším důležitým faktem je, že ve Švýcarsku neexistují privilegované elity, které by měly lepší podmínky, než ostatní lidé a nemají tak možnost využívat institucí ke svému obohacení. Všechny instituce ve Švýcarsku jsou také pod právním drobnohledem soudních institucí a tím, že je Švýcarsko určitým vzorem pro mnohé státy a zároveň znakem stability pro bankovní instituce, je pod dohledem takřka celého světa.

Důležitým faktorem je zde však historická tradice. Švýcarsko se nestalo inkluzivní zemí přes noc, ale tak nějak jí vždycky bylo. Jak se měnil celoevropský systém z feudálního na kapitalistický a z monarchistického na demokratický, Švýcarsko jakoby vždy bylo o krok napřed, což je možná tím hlavním důvodem, proč je dnes Švýcarsko jedním z nejbohatších států i mezi demokratickými zeměmi s inkluzivní politikou.

2. 5. Souhrn hypotéz – Švýcarsko

Z analýzy švýcarské kultury, geografických podmínek a institucionální struktury nám vyšlo, že teorie autorů Acemoglua a Robinsona o příčinách bohatství a chudoby je v zásadě správná – ekonomická situace státu je závislá na jeho institucionální struktuře. Přesto si však dovoluji vznést svůj vlastní závěr, a to ten, že kultura a geografické podmínky mají na ekonomiku vliv právě skrze instituce. Byla to kulturní tradice křesťanství a liberalismu, která do Švýcarska přinesla svobodu podnikání a rovnoprávnost. Stejně tak na první pohled špatné geografické podmínky poskytly prostor pro neutralitu a rozvoj politického inkluzivního systému ve formě federace, kde si všichni museli být rovni. Panuje zde však vzájemná závislost, jelikož politické instituce toho samy využívaly. Možná, že celkový problém spočívá v tom, že před nástupem demokracie měla kultura (náboženství) a geografické podmínky (kolonialismus a války o nerostné bohatství) větší vliv, než je tomu v demokratických státech dnes. Máme tedy tendenci tyto dvě hypotézy upozadit, přestože jsou obě základem pro hypotézu institucionální. Jakmile pak uznáme, že v demokracii je kultura pouze bohatství duše a geografie pouze mapa nerostného bohatství, institucionální hypotéza bude jasně dominovat.

3. Případová studie – Indie

3. 1. Ekonomická situace státu

Přestože v posledních letech se ekonomická situace Indie zlepšuje, stále patří k nejchudším zemím světa z pohledu životní úrovně lidí, a proto jsem ji vybral jako zástupce chudých států. HDP sice v roce 2021 překonala hranici 3 biliony dolarů a vzrostla o 7 %, ale HDP na hlavu je pouhých 9000 dolarů. Data HDI z roku 2021 Indii umístily na 132. pozici s hodnotou 0,633 (UNDP, 2022). To z Indie dělá dle HDI středně rozvinutý stát. Velkým problémem je zde inflace, přesahující 6 % a vysoká nezaměstnanost, která v roce 2022 činila 7 %. Na přelomu roku 2022 a 2023 dokonce Indie sesadila Čínu v pozici nejlidnatější zemi na světě v celkovém počtu obyvatel. Její populace činí dnes přes 1,4 miliardy lidí, což ze 7 % nezaměstnaných dělá zhruba 100 milionů lidí. Zajímavě vypovídající data přináší rozdělení hospodářských sektorů, a to konkrétně procento zaměstnaných lidí v nich. Zemědělský sektor vytváří pouze 14 % HDP, ale zaměstnává až půlku práceschopného obyvatelstva. Sektor služeb naproti tomu tvoří 60 % HDP, ale zaměstnává pouze třetinu produktivního obyvatelstva. Je zřejmé, že uživit 1,4 miliardy lidí není jednoduché, přesto je však toto ukazatel ekonomické nevyspělosti. Vláda země se dlouhodobě snaží zvýšit podíl průmyslu ze 17 % na 25 %. Ve službách dominují informační a komunikační technologie, v průmyslu pak textil a farmaceutické produkty. Indie je dnes skvělým případem rozvojového státu, jelikož v posledních letech zažívá masivní růst celé ekonomiky a to především díky progresivní vládě, která se soustředí na inovace, investice ze zahraničí, privatizaci ve všech sektorech a rozšíření podnikání. Problémem je v Indii právě zastaralý strukturální systém, o kterém si povíme více v institucionální hypotéze. Je však zřejmé, že Indie je na dobré cestě (CzechTrade-Indie, 2023).

3. 2. Kulturní hypotéza

3. 2. 1. Náboženství

Indie je kolébka dvou z pěti hlavních světových náboženství – hinduismu a buddhismu. Buddhismus však z Indie v průběhu středověku téměř vymizel a je dnes rozšířený hlavně v Číně. V Indii tak zůstal naprosto dominantní hinduismus, který vyznává 80 % obyvatelstva a na druhém místě je islám se 13 %. Celá kultura Indie je tak vystavěna na hinduismu a jeho tradici, která se formovala kolem poloviny prvního tisíciletí před Kristem z původního védského náboženství, které uctívalo přírodní bohy. Hlavní aspekty hinduismu, které ho

odlišují od ostatních náboženství je absence nadřazených autorit a nějaké svaté knihy, jako uceleného textu. Historicky také není jasné, kdo je jeho zakladatelem, jako je tomu s Ježíšem Kristem u křesťanství, prorokem Mohamedem u islámu nebo Gautamem Buddhou u buddhismu (Zbavitel, 1993: 5-6).

Základním aspektem hinduismu je, že se hinduisté na svět rodí se třemi dluhy. První dluh mají vůči bohům a splácejí ho pravidelným uctíváním nebo přinášením obětí. Druhý dluh je k předkům, který splácejí snahou o co nejlepší výchovu potomků. Třetí dluh mají směrem k učitelům filosofických a náboženských nauk a ten splácejí studiem posvátných textů, dodržováním tradic a celkově tím, že je náboženství součástí jejich života (Vavroušková, 2005: 18). Až na co nejlepší výchovu potomků se v této hrubé definici nedá nalézt nic, co by mohlo mít vliv na ekonomiku. Přesto však u hinduismu můžeme nalézt enormní ovlivnění ekonomiky, protože hinduismus není pouze náboženství, ale i sociální systém, jehož hlavní charakteristikou je kastovní systém. Kasty jsou natolik důležitým tématem, že se objeví nejen v kulturní hypotéze, ale i institucionální, proto si je pojďme lépe definovat.

3. 2. 2. Systém kast

Tento fenomén je natolik významný, že v evropském vzdělávacím systému se vyučuje již na základních školách. Velkou zvláštností je fakt, že systém kast vznikl zhruba 2000 let před n. l. a je tedy starší, než ucelená forma hinduismu. Nevychází tedy z hinduismu jak se mylně obecně tvrdí, ale naopak hinduismus navazuje na něj. Jedná se o rozdělení společnosti do čtyř hlavních kategorií zvaných varny a poté spousty jednotlivých kast, které udávají pravidla, jakým způsobem má dotyčný žít. První kasta se nazývá Brahma, což je i jméno jednoho z hlavních bohů. Tuto nejvyšší kastu tvoří kněží, kteří jsou označeni posvátnou šňůrou. Druhá je varna kšatrijů- ti byli válečníky a králi. Třetí kastu představují vaisové neboli zemědělci a kupci. Příslušníkům čtvrté kasty se říká šúdrové a vykonávali řemeslnické a dělnické práce (Hons, 2019: 48-49). Poté je ještě jedna skupina mimo tyto varny, což jsou tzv. „nedotýkatelní“, což by v naší kultuře pravděpodobněji znamenalo, že jsou na vrcholu, v Indii je to ovšem naopak. Příslušníka varny by kontakt s někým „nedotýkatelným“ poskvřnil.

Samotné kasty, kterých jsou tisíce, se vyvinuly na základě ekonomických podmínek a jsou rozděleny i geograficky po celé zemi. *„Kasty vymezují pravidla každodenního života běžných hinduistů, určují příkazy a zákazy závazné pro všechny členy dané komunity. Každá z kast se přitom řídí svými vlastními nařízeními týkajícími se jídla, povolání, sňatků i sociálního kontaktu*

s příslušníky jiných kast a jedná se tedy o systém vsutku značně komplikovaný“ (Pecharová, 2013: 10). Tento systém, který je starý 4000 let utvářel nejen indickou kulturu, ale celou společnost, včetně politického systému. Z kulturního hlediska je to zajímavost, z institucionálního hlediska problém, jelikož tento systém přetrval i 70 let poté, kdy byly oficiálně všechny kasty zrovnoprávněny v roce 1950 (Hons, 2019: 99). I z tohoto fenoménu nám tak vychází, že kultura ovlivňuje instituce, a tím i ekonomiku.

3. 2. 3. Obyvatelstvo

Jak již bylo zmíněno, v Indii žije 1, 4 miliardy lidí. Ti se řadí k mnoha etnickým skupinám s mnoha rozdílnými jazyky. Některými jazyky dokonce mluví jen pár stovek lidí. Úředním jazykem je ale jen angličtina a hindština. V posledních letech je zde trend vnitřní migrace, kdy se lidé stěhují do větších měst za prací, ale stále také přibývá emigrace do jiných zemí za vzděláním. V roce 2020 žilo v jiných státech 18 milionů Indů (TheWorldBank.data, 2021). Imigrace do této země probíhá v hojnosti ze sousedního Bangladéše. Důvodem jsou horší environmentální podmínky a celkově ekonomické faktory. Dle výzkumu doktora Stojanova z Akademie věd ČR to s sebou nese i velké bezpečnostní napětí, jelikož v Indii fungují extremistické skupiny, které jsou proti této migraci a na provincie Bangladéše útočí, i když podle místních je to spíše jakási „mafie“ než teroristická skupina (Stojanov, 2009: 2). Na druhou stranu je dnes Indie vystavena multikulturalismu víc, než kdy dřív, díky enormnímu zájmu o hinduismus ze strany západních zemí. Do Indie proudí stále více turistů se zájmem o indickou filosofii a učení. Indové jsou celkově vůči cizincům otevření a přátelští, i když je z nich poznat lehká nedůvěra a na návštěvu by člověka pozvali až po opravdu dlouhém procesu poznávání (Krása, 1997: 11).

Velkým problémem Indie je vysoká porodnost, která pramení taktéž z kulturní tradice. Žena totiž musela dát svému muži mužského potomka. V 50. letech minulého století se tento problém začal řešit politickou kampaní, která nesla heslo „malá rodina – Šťastná rodina“, což spolu s rozšířením antikoncepčních přípravků skvěle fungovalo ve městech. Na vesnicích se to však s účinkem minulo a došlo dokonce k nuceným sterilizacím v roce 1975. Problém zde však nastal opět z náboženského hlediska, jelikož hinduismus sterilizaci nezakazuje, ale je tomu naopak u islámu. Vzrůstající muslimská komunita se těchto nálad neúčastnila a naopak se stavěla proti. V souvislosti s polyginií, která je u muslimů taktéž obvyklá, se objevila hesla jako „nás pět – našich dvacet pět“ (muž měl čtyři ženy a každá mu dala pět dětí) (Krása, 1997: 335).

V hinduismu je manželství bráno jako povinnost. Sňatky jsou povolené jen ve stejné kastě, stejném národě a stejném náboženství. Při výběru ženicha pro nevěstu se pak sledují i například jejich horoskopy. Vše zařizuje zprostředkovatel, který domlouvá rodičům dívky a chlapce, aby svoje dva rody takto spojily. Často ale také dochází k domluvě manželství přímo rodiči například z ekonomických důvodů. I zde však musí platit hinduistická pravidla (Fišer, 1959: 20). Mladí lidé tak nemají motivaci se sami seznamovat a budovat spolu vztahy, protože manželství z lásky dojde nepochopení ze strany rodičů i celé společnosti.

3. 2. 4. Národní identita

Indové jsou hrdi na svou kulturu a tradici, kterou stále dodržují i přesto, že se jim světová globalizace nevyhnula. Zároveň zde ale panuje nejednotnost díky kastovnímu systému, kdy každá etnická skupina má svoji vlastní kastu. Tím, že je Indie velká země se spoustou teritorií, etnických skupin, náboženské a jazykové rozmanitosti a stále se do určité míry řídí kastami, je nějaká jednotná národní identita obtížná. Ve větších městech ale díky práci v továrnách, používáním hromadné dopravy a celkově společnému životu lidí, pomalu kastovní systém přestával existovat již od zrovnoprávnění kast v roce 1950. Stále však dochází k diskriminaci v pracovních hierarchiích firem (Zbavitel, 1981: 78).

3. 2. 5. Výstup z kulturní hypotézy

Indie je kulturně velmi rozmanitý stát, ale většina tradic a zvyků jsou pod záštitou hinduismu a kastovního systému. Problémem může být, že samotný kastovní systém je ve své podstatě extraktivní a rozděluje společnost na elity a ty ostatní. Hlavní otázkou tedy je, jestli je kastovní systém aspektem náboženským (kulturním) anebo rovnou institucionálním. Jelikož byl vytvořen ještě před hinduismem v době přírodních náboženství a o hinduismus se poté pouze opíral, přiklání se spíše, že jde o institucionální systém. Na druhou stranu je pak ale otázka, proč s institucionální změnou nezmizel kastovní systém za 70 let. Je zřejmé, že se musí opírat právě o tradici a to tradici náboženskou, když 80 % populace je naprostá většina, která udržuje systém přes jakékoliv snahy o změnu. Zní to jako paradox. Po celou historii, kdy bylo náboženství (tedy kultura) na prvním místě a kastovní systém byl náboženský systém, to byla ve skutečnosti věc institucionální a nyní, když by se mělo jednat o čistě institucionální problém, a měl by se tedy snadno reformovat shora, jedná se spíše o problém náboženský. Faktem ale je, že se jedná o velkou výzvu indické politiky a pokud se bude chtít posunout dopředu, bude muset

cílit na rovnoprávnost a tím i popření kast. I zde však můžeme tvrdit, že základním problémem hypotéz je, že se vzájemně prolínají, jako je tomu u Švýcarska.

3. 3. Geografická hypotéza

3. 3. 1. Podmínky a nerostné bohatství

Indie je sedmá největší země na světě, a jelikož je první v počtu obyvatel, je přirozeně velmi hustě osídlená - 383 obyvatel/km² (pro srovnání ČR má 133 obyvatel/km²). Jedná se o velmi rozmanitou zemi, kde najdeme pohoří Himaláje a stejně tak šest tisíc kilometrů pobřeží. Nachází se v tropickém podnebném pásu, a jak by se dalo předpokládat, půda zde na některých místech není moc úrodná. To se však začalo řešit již ve 40. letech minulého století a tam, kde byla půda sušší, se použil systém zavlažování. Jak jsem již zmínil, v zemědělství pracuje více než polovina obyvatel. Nejčastější plodiny jsou rýže, bavlna, skořice a spousta druhů koření. Nerostné bohatství má Indie v železné rudě, manganu a uhlí. Na druhou stranu je dnes naprosto závislá na dovozu ropy a není tedy soběstačná (Azomining, 2012b).

3. 3. 2. Centrum/periferie

Dnes zde nenajdeme naleziště zajímavých surovin, kromě lithia, jehož velké zásoby objevila Indie tento rok. Přesto to historicky bylo jinak. Jako velmi zajímavá destinace, schopna produkovat spoustu bavlny, hedvábí, čaje, koření a opia, stala se Indie na dlouhou dobu kolonií Velké Británie. Evropské státy tam však původně připluly jen jako obchodníci. První byli Holanďané, kteří začali v Indii s obchodem 1594. V reakci na ně vytvořili Britové v roce 1600 Východoindickou společnost a Nizozemsko reagovalo v roce 1602 vytvořením vlastní Východoindické společnosti. Od té chvíle měla každá další východoindická společnost přízvisko na základě státu, ze kterého pocházela, a těchto států bylo celkem devět. Pro naše účely je však důležitá ta britská, jelikož díky chytré politice se Indie za zhruba 150 let stala britskou kolonií. Během let 1744-1763 proběhlo v Indii několik válek, do kterých se zapojila i Francie s Velkou Británií a to ne jako spojenci, ale naopak oponenti. Vybraly si nějakou stranu, která se jim zdála nejvýhodnější, a podpořily ji vojensky. Za to dostaly některé obchodní výhody a například také právo vybírat na určitém území daně. Strana, kterou podpořili Britové, vyhrála a jelikož provázanost mezi britskou východoindickou společností a tamějšími vládci byla již enormní, fakticky se stali britskou kolonií (Holman, 2010: 32).

Povaha kolonie spočívala v lepších obchodních podmínkách, nebo rovnou vykořisťování, odvody daní a především také zapojení indické armády do britských válek. Důležitá je zde však podstata kolonie z institucionálního pohledu, který nám může nastínit již způsob, jakým se dostali Britové k moci: „Způsoby Britů při ovládnutí subkontinentu zde nepřipomínáme bezdůvodně. Hluboce totiž ovlivnily povahu jejich koloniální moci. Indii by nikdy neovládli bez pomoci samotných Indů, bez spojenců mezi vládci místních států, bez indických vojáků a neovládli by ji bez indických peněz, z nichž byly expanzivní akce nakonec vždy pokryty“ (Holman, 2010: 33). Britové ovládli Indii s využitím jejich vlastního systému a následně stanovili svůj vlastní systém. Autor se poté pozastavuje nad tím, že na jednoho Brita v zemi připadalo na dva tisíce Indů, takže případný konflikt by měl jasného vítěze. Holman ovšem dodává, že zajištění nadvlády není ani tak věcí síly, jako spíše: „zajištění dlouhodobé stability politického a správního systému“ (Holman, 2010: 33).

Indie byla kolonií Velké Británie do roku 1947 a za to období veškerý institucionální systém podléhal právě jim. Není tak divu, že tyto instituce byly extraktivního charakteru, který přeléval peníze z Indie do velké Británie nebo indickým elitám, které režim podporovaly. Po druhé světové válce se svět změnil a Velká Británie se na řadě míst zřekla svých držav, protože náklady byly příliš velké a do nového demokratického světa kolonialismus moc nepatřil. Indie je dnes stále součástí Commonwealthu, ale je již naprosto nezávislá a suverénní.

3. 3. 3. Výstup z geografické hypotézy

Indie je poznamenána kolonialismem, což je věc institucionální, ale vše začalo opět geografickými podmínkami. Indie totiž pro Brity tvořila strategický střed asijského kontinentu, ze kterého mohli obchodovat nebo i rozšiřovat své kolonie. Přístup k moři a dobré umístění mezi arabskými zeměmi a Čínou bylo pro kolonialisty ideální. Zároveň musela být Indie atraktivní obchodně, což byla díky tehdejší zemědělské produkci a samozřejmě díky otrokům (což ale byla kterákoliv tehdejší země, kde nežil „bílý muž“). Velká Británie těchto podmínek dokázala skvěle využít svojí politikou a poté stanovit v Indii systém institucí, které ji dvě stě let držely u moci.

3. 4. Institucionální hypotéza

3. 4. 1. Politický systém Indie

Politický systém Indie dneška má stále základy na dvou pilířích – britský kolonialismus a kastovní systém. Přestože je Indie nezávislá od roku 1947, jeho politický systém vytvořili Britové, aby se jim území lépe spravovalo. Z Indie tak vytvořili federaci, avšak hranice těchto států neodrážela realitu etnických a jazykových hranic, proto v roce 1956 proběhla reorganizace hranic a od té doby ještě vzniklo několik států. Dnes má Indie 28 spolkových států, které mají vlastní volenou vládu a ještě 8 svazových teritorií. Hlavou každého státu a některých teritorií je guvernér, jehož jmenuje prezident (Holman, 2010: 118-120).

Moc je v Indii klasicky rozdělena na legislativní, exekutivní a justiční. Dvoukomorový parlament je rozdělen na horní Radu států a dolní Radu lidu, přičemž horní komora má 245 členů (zástupci spolkových států a teritorií) a dolní komora má 545 členů (voleni veřejností) (Filipský, 2008: 149). Exekutivu vede premiér, jímž je v současnosti Naréndra Módí, který je u moci od roku 2015 a jeho strana BJP (Indická lidová strana) si získává přízeň díky snaze o inovaci, liberalizaci a privatizaci trhu a zároveň zastává tradiční hinduistické hodnoty. Prezident je zde spíše reprezentativní funkce, nicméně je vrchním velitelem ozbrojených sil a jmenuje do funkcí řadu ústavních činitelů. V současnosti je jím Droupadi Murmu. Justiční moc je nezávislá, rozdělena na federální soudy a soudy jednotlivých států a teritorií. Kromě stále platného trestu smrti se moc neliší od justice, jakou známe v jiných demokratických zemích (CzechTrade-Indie, 2023).

Indie se na první pohled neliší od jiných demokratických zemí, takže institucionální problémy musíme hledat na nižší, než celostátní úrovni. Velkým rozdílem je život ve městech a na venkově co se týče vzdělání. V roce 1960 vznikla ústava, která požadovala, aby se děti vzdělávaly do čtrnácti let. Problém byl ale ve vysoké porodnosti, která zapříčinila nedostatek škol a učitelů. Děti z vesnic tak většinou chodily do školy pouze jeden rok či dva, než jim je devět let, protože potom pracují doma nebo s rodiči v zemědělství (Krása, 1997: 362-363). Dalším příkladem je vnímání kastovního systému. Zatímco ve městech pomalu přestává existovat, na vesnicích je stále plně platný a někdo se jen díky narození do nejnižší kasty může stát „nedotknutelným“. Důležité jsou stále především v politickém sektoru, kdy na základě kasty vznikaly celé politické strany (Hons, 2019: 77).

3. 4. 2. Inkluzivní a extraktivní teorie v Indii

Nejspíš v každé zemi na světě jsou patrné rozdíly mezi městy a venkovem. Přesto Indie je něčím specifická. Venkov je charakteristický chudobou, zemědělstvím, špatnou gramotností, zatímco na státní úrovni má Indie vlastní kosmický program již od roku 1962 (Velvyslanectví České republiky v Dillí, 2020) a taktéž udržuje čtvrtou nejsilnější armádu na světě, kterou masivně modernizuje (iRozhlas, 2022). V roce 2021 byl rozpočet indické armády 73 miliard dolarů a důvodem tohoto zbrojení a jaderného programu jsou sousedé Čína a Pákistán, se kterými měla Indie v minulosti konflikty (Natoaktual, 2022). Výdaje na armádu jsou v dnešním světě bohužel potřebné pro každou zemi, diskutabilnější je ale právě kosmický program, na který jde každoročně 7 miliard dolarů. Tento sektor je řízen státem, ale je velmi ovlivněn soukromými firmami, které z toho mají podíl. Nechci degradovat vědecký výzkum vesmíru, pouze se pozastavuji nad propastným rozdílem mezi státními výdaji a situací na venkově. Na druhou stranu právě rozmach soukromých firem z toho dělá ekonomickou příležitost, která by mohla být nezávislá na státních prostředcích.

Hlavní institucionální problémy se ale skrývají dle indického politologa M. L. Ahuji v kriminalizaci politiky, komunalismu, v korupci a v kastovním systému (Ahuja, 2012: 9). První problém je založen na tom, že v Indii neexistují zákony, které by zamezily kandidatuře do politické funkce a její vykonávání lidem se zápisem v trestním rejstříku. V parlamentu jsou tak politici, kteří byli souzeni za vraždu, znásilnění, či únos. Druhým problémem je konflikt mezi hinduisty a muslimy. Přestože Pákistán vznikl ve stejný den jako Indie z důvodů toho, že jeho území patřilo hlavně muslimům, na indickém území je stále druhá nejpočetnější komunita muslimů na světě (ihned po Pákistánu). Jelikož jde o nábožensky, jazykově, kulturně a politicky velmi heterogenní komunitu, v Indii to vytváří velké strukturální problémy. Hinduisté například závidí muslimským maloobchodníkům jejich ekonomické úspěchy (Hardgrave & Kochanek 1986: 163-164). Posledním velkým bojištěm mezi muslimy a hinduisty bylo Nové Dillí v roce 2020. Indická vláda přišla se změnou zákona o občanství. Novela měla dovolit přistěhovalcům ze sousedních zemí získat indické občanství. Týkala se však pouze šesti náboženských skupin mimo skupinu muslimů. Výsledkem byly desítky mrtvých (Seznam zprávy, 2020). Jiný případ se stal v roce 2015, kdy skupina hinduistů zabila muslimského farmáře, protože zabil krávu (Idnes.cz, 2015). Reakce indického premiéra byla podle většiny příliš mírná a v některých projevech se nebál otevřeně mluvit proti muslimské komunitě: „*Bratři a sestry, nevím, jestli vás to rozesmutňuje, ale moje srdce pláče nad růstem indického vývozu hovězího masa. Nerozumím tomu, proč jste zticha, proč to lhostejně přijímáte*“ (Idnes.cz, 2015). V tomto směru

je tak zřejmé, že indická vláda se chová extraktivně vůči muslimské komunitě a stanovuje hinduisty jako elitu.

Viditelným extraktivním problémem je poté korupce. V Indii je korupce na každodenní bázi od nejnižší byrokracie až po nejvyšší státní politiku. Na nižší úrovni je časté podplácení úředníků, policie a zdravotníků, na té vyšší pak podplácení a používání špinavých peněz na získávání vládních zakázek. Vědci vedou diskuzi o hlavních důvodech. *„Někteří vědci viní především povahu politických vůdců a jejich osobnosti, jiní zase zkoumají strukturální příčiny a nezajímají se příliš o osobnosti. Existuje také názor, že původcem korupce je vysoká hustota zalidnění, což v praxi znamená, že jakákoliv výstavba nových výrobních závodů musí proběhnout na pozemku, který je již vlastněn a využíván někým jiným. Existuje tedy silná pohnutka vlády využít své moci, chopit se majetku malých zemědělců a přerozdělit majetek někomu s vyšší nabídkou. Ve skutečnosti jde pravděpodobně o kombinaci všech zmíněných a k tomu ještě dalších okolností. Největší korupční kauzy posledních let však byly výsledkem různých deregulací a privatizací, jejichž původním cílem mělo být omezení moci veřejných činitelů“* (Lišková, 2013: 9). V roce 2010 pak došlo k obřímu korupčnímu skandálu, při kterém se jedna státní telekomunikační společnost prodala o 40 miliard dolarů pod cenou a objevily se k tomu platby do zahraničních bank (zejména Švýcarska). V zemi to spustilo vlnu protestů a občanské iniciativy proti korupci, kterou vedl Anna Hazare s hnutím Indie proti korupci. Povedlo se jim znovu zavést diskuzi o protikorupčním zákonu Lokpal, který byl vytvořen již v roce 1968 a poté několikrát upravován (Lišková, 2013: 13). I když hnutí mezi lety 2010 a 2011 neuspělo, korupce je od té doby alespoň velkým tématem. Problémem však zůstává, že existující protikorupční zákony se neimplementují do praxe (Lišková, 2013: 34). Korupce je tak velkým institucionálním problémem. Indický stát ji nedokáže efektivně potlačit a ročně přijde o miliardy dolarů na daních a dalšími transakcemi. Je také otázka, kolik vrcholných politiků tento extraktivní systém podporuje a sami ho využívají. Přestože dnes bude situace lepší, než v roce 2010 (zvláště díky progresivní vládě), korupční systém byl již od nezávislosti v roce 1947 hlavním základem systému. Změna tak bude nejspíš ještě dlouhodobá.

Posledním tématem je již zmíněný kastovní systém. Z pohledu extraktivní a inkluzivní teorie je tento čtyři tisíce let starý systém opravdu zásadním problémem. Sama podstata kast, že někdo se narodí jako „elita“ a někdo jako „nedotknutelný“ je v podstatě definicí extraktivní politiky. Kastovní systém brání jak demokratickému tak inkluzivnímu vývoji. *„Lidé z vyšších kast obvykle zároveň kontrolují ekonomické zdroje společnosti a chudí lidé patří ke kastám nižším. Vyšší kasty tak po dlouhá léta zcela dominovaly demokratickému procesu“* (Lišková, 2013: 12).

V posledních letech se sice situace ve městech zlepšuje (i když i zde stále dochází k diskriminaci) ale situace na venkově se nezměnila. Především stále dochází ke konfliktům mezi příslušníky kast anebo mezi nedotknutelnými a ostatními kvůli diskriminaci (Hons, 2019: 169). Problémem je už to, že kastovní systém porušuje samotnou Ústavu, která je založena na principu rovnosti a spravedlnosti (Tripathi 2008: 91). Pro indický rozvoj se tak nabízí pozvolné opouštění kastovního systému, což má ale jeden zásadní problém. Jak jsem již zmínil výše, v Indii 80% obyvatelstva vyznává hinduismus. Není to však jen náboženství, je to celá jejich kultura, všechny zvyky a tradice, celá jejich identita. Přestože kastovní systém je starší, než samotný hinduismus, byl s ním historicky provázán a nyní je hinduismus jeho hlavní oporou. Opustit kastovní systém by tak pro hinduisty znamenalo zříct se svého vyznání, což je samozřejmě krajně nepravděpodobné. Z těchto faktů nám vychází, že kastovní systém je sice institucionální problém, ale má tak hluboko zapuštěné kořeny v kultuře, že se jedná stejně tak o kulturní problém. Politický systém Indie by se mohl více soustředit na to, jak s kastami pracovat v rámci inkluzivního směru a demokracie. Pokud však změny přijdou, budou muset být velmi pozvolné v horizontu několika generací lidí a investice by se měla provést především do vzdělání nejnižších tříd a venkova. Je tak otázka, jestli bude mít vláda vůbec motivaci (nezapomeňme, že členové vlády jsou také hinduisté a příslušníci kast). Možná je tak pochopitelná větší motivace vstoupit na měsíc díky kosmickému programu, než měnit extraktivní systém na inkluzivní.

3. 4. 3. Výstup z institucionální hypotézy

V rámci institucionální hypotézy je Indie jednoznačně extraktivního charakteru, přestože jsou zde vidět snahy o inkluzi, a to především v boji s korupcí a snahou o gramotnost venkova. Příčiny nalezneme v britské koloniální nadvládě, pevnou kulturní a náboženskou tradicí, z níž vychází kastovní systém a také ve významné menšině muslimů, kteří jsou podobně fundamentální jako hinduisté, avšak mají naprosto rozdílnou kulturu. Dalšími problémy jsou korupce a sociálně-ekonomické rozdíly mezi venkovem a městy.

3. 5. Souhrn hypotéz - Indie

Indie je země s bohatou minulostí, která ji ovšem nadále ovlivňuje. Faktem je, že hlavním důvodem indické ekonomické situace je extraktivní charakter systému. Tento charakter byl však utvářen geografickými podmínkami (vznik britské kolonie) a nyní je držen kulturně-náboženskou tradicí (kastovní systém). Výstupem z institucionální teorie u Indie je tak její

platnost, ale kulturní a geografická hypotéza položily této platnosti základy. Nelze tak tvrdit, že kulturní a geografická hypotéza nejsou platné. Důkaz je především v tom, že změně extraktivního systému na inkluzivní brání právě kulturní tradice a náboženství.

4. Srovnání Švýcarska a Indie

Švýcarsko je dnes velmi silně inkluzivní zemí. Podporuje jak svobodnou společnost, tak i zapojení široké veřejnosti do politického řízení země. Díky tomu zde skoro vůbec neexistuje korupce ani rozdíly ve společnosti mezi třídami. Základem je jeho federativní podstata, která je ještě specifická v tom, že původní samostatné kantony se spojily ve federaci a vlády těchto kantonů předávaly pravomoci směrem nahoru, na federální úroveň. Tento směr zezdola nahoru neumožňuje velký prostor pro extraktivní politiku. Švýcarsko se však k tomuto systému dostalo jednak spojením křesťanských hodnot a osvícenství, které vytvořilo liberální půdu pro svobodný trh a zároveň pevně ukotvilo jejich tradice a národní identitu. Z geografického hlediska je poté nutné připomenout, že Švýcarsko nikdy nebylo lákadlem pro okolní státy jako potenciální zdroj surovin, jelikož nemá velké nerostné bohatství a je natolik malé, že ani například v zemědělství by nebylo dobrou kolonií.

Naproti tomu Indie se potácí s institucionálními problémy již od své nezávislosti na Velké Británii z roku 1947. Britové sice utvořili indický stát, ale nedbali na etnické a jazykové územní rozdíly. Od nezávislosti se tak několikrát měnily hranice jednotlivých spolkových států. V současnosti zůstávají v Indii čtyři hlavní problémy, které spolu vzájemně souvisí. Ve vrcholných politických funkcích jsou lidé s trestní minulostí, menšina muslimů je natolik výrazná a odlišná od hinduistů, že spolu vedou konflikty, země se potýká s korupcí, která je v celém systému a celé to určuje kastovní systém, který rozlišuje lidi už od narození. Kvůli tomu je Indie jednoznačně extraktivního charakteru. Velká Británie by však nikdy do Indie nedojela, kdyby neležela strategicky u moře v Jižní Asii a neměla tak vysoké možnosti dodávat bavlnu, rýži, čaj a otroky. Je sice faktem, že to jakým způsobem Britové využili situace a udělali z Indie svoji kolonii za jejich vlastní pomoci, je věc institucionální, ale právě geografické podmínky tento historický vývoj vůbec umožnili. Větším problémem je zde však vztah mezi hinduismem a kastovním systémem. Jak jsem již zmínil, kastovní systém byl v historii institucionálním problémem, ale nyní ho drží právě hinduistická tradice. Namísto toho, aby vliv náboženství na politiku upadal, jako je tomu ve většině světa, u Indie jakoby se stal pravý opak. Je tak otázkou, jestli je zde vůbec nějaká systémová reforma možná.

Z analýzy těchto dvou států jsem zjistil, že jejich institucionální podstata je založena na kulturně-náboženském historickém vývoji, který byl ovlivněn i geografickými podmínkami. Přestože oba dva státy jsou federativní parlamentní demokracie, vývoj Švýcarska směřoval historicky k inkluzi a vývoj Indie směřoval historicky k extrakci. Velkým problémem je také

samotný systém reformy. Zatímco u Švýcarska máme několik institucí, které reformy umožňují lépe (přímá demokracie, zapojení lidí do politiky, vláda odborníků odpovědná parlamentu) u Indie musí každá reforma podléhat náboženské tradici. A jak víme z historie Evropy, reformy náboženské tradice bývají dosti krvavé.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit příčiny bohatství a chudoby. V teoretické části jsem stanovil hypotézy na základě knihy, Proč státy selhávají, od autorů Acemoglua a Robinsona. Ti se věnovali třem hypotézám, kterými hledali příčiny ekonomické situace států – kulturní, geografická a institucionální. V své práci však uvádí, že kulturní a geografická hypotéza platné nejsou, jelikož ani kulturní vývoj a ani geografické problémy nemají větší vliv. Naopak vyzdvihují hypotézu institucionální, kde vysvětlují rozdíl mezi inkluzivním a extraktivním systémem států, který určuje jejich ekonomický vývoj.

Analýzou Švýcarska a Indie z pohledu těchto hypotéz jsem došel k závěru, že Acemoglu a Robinson mají v zásadě pravdu, tedy že na kultuře a geografických podmínkách záleží pouze z toho hlediska, jak s tím pracují instituce v dané zemi a jestli jsou založené inkluzivně nebo extraktivně. U každé hypotézy jsem však přednesl argumenty, které ukazovaly, že aby byl systém inkluzivní nebo extraktivní, potřebuje nějaký historický vývoj a ten je založen právě na kulturní a geografické hypotéze. Můj závěr je tedy takový, že pokud chce být ekonomicky rozvojový stát vyspělejší, musí se sice soustředit na inkluzivní změny, avšak nelze opomenout kulturní tradici převážně ve formě většinového náboženství v dané zemi a geografické podmínky, které byly důležité v historickém vývoji. Tyto změny na inkluzivní systém by tak měly být v souladu s kulturou a geografíí, aby byly vůbec možné.

Díky psaní této bakalářské práce se mi rozšířily obzory ve světové politice a myslím, že hlavní myšlenka, kterou práce nese, je ta, že historický vývoj se nedá opomenout u žádného výzkumu současnosti. Na závěr uvedu jednu myšlenku, kterou jsem kdysi slyšel, a velmi mne zaujala: *„Historie je velmi složitá. Nevěřte nikomu, kdo vám vysvětluje věci jednoduše.“*

Seznam použité literatury:

ACEMOGLU, Daron a James A. ROBINSON. *Proč státy selhávají: kořeny moci, prosperity a chudoby*. Dokořán : Argo, 2015, 386 s. : mapy ; 24 cm. ISBN 978-80-7363-607-4.

AHUJA, M . L. 2012. Political parties in India: formation, superintendence, electoral alliances, and coalition. Delhi: Bookwell.

AZO-MINING^a. *Switzerland: Mining, Minerals and Fuel Resources*. [online]. Azomining. 5. 9. 2012 [cit. 2023-04-22] dostupné na: <https://www.azomining.com/Article.aspx?ArticleID=125>

AZO-MINING^b. *India: Mining, Minerals and Fuel Resources*. [online]. Azomining. 5. 9. 2012 [cit. 2023-04-22] dostupné na: <https://www.azomining.com/Article.aspx?ArticleID=54>

BATELKOVÁ, Anežka. *Národnostní menšiny ve Švýcarsku* [online]. Brno, 2015 [cit. 2023-06-22]. Available from: <https://theses.cz/id/o4ybex/>. Master's thesis. Mendelova univerzita v Brně, Faculty of Regional Development and International Studies. Thesis supervisor Mgr. Lukáš Nevěděl, Ph.D.

BÍLKOVÁ, Lucie. *Faktory životní úrovně českých domácností* [online]. Brno, 2015 [cit. 2023-06-22]. Available from: <https://theses.cz/id/2uvkay/>. Master's thesis. Mendelova univerzita v Brně, Faculty of Business and Economics. Thesis supervisor prof. Ing. Jana Stávková, CSc.

BUKOVSKÝ, Jaroslav. *Pověst Švýcarska jako finanční velmoci je v sázce*. [online] E15. 26. 6. 2013 [cit. 2023-04-23] dostupné na: <https://www.e15.cz/zahranicni/povest-svycarska-jako-financni-velmoci-je-v-sazce-1001534>

CZECH TRADE-MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ (MZV). *Indie*. [online]. BusinessInfo.cz. cit dne 22. 6. 2023 dostupné na: <https://www.businessinfo.cz/navody/indie-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

CZECH TRADE-MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ (MZV). *Švýcarsko*. [online]. BusinessInfo.cz. cit dne 15. 5. 2023 dostupné na: <https://www.businessinfo.cz/navody/svycarsko-souhrnna-teritorialni-informace/2/>

FILIPSKÝ, Jan. *Indie*. Praha: Libri, 2008, 195 s. ; 20 cm. ISBN 978-80-7277-381-7.

FIŠER, I., ZVELEBIL, K. *Země posvátných řek*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1959.

HARDGRAVE , Robert L. a Stanley A. KOCHANÉK . 2008. *India: Government and Politics in a Developing Nation*. Boston: Thomson Wadsworth

HOLMAN, Jaroslav. *Historické kořeny indického federalismu (1905-1956)*. 2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie. Vedoucí práce Říhová, Blanka.

HOLMAN, Robert. *Mikroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. aktualizované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018, xvi, 631 stran : ilustrace ; 24 cm. ISBN 978-80-7400-397-4.

HOLUBEC, Stanislav. *Sociologie světových systémů: hegemonie, centra, periferie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, 206 s. : il., mapy ; 23 cm. ISBN 978-80-7419-014-8.

HONS, Pavel. *Kasta, a basta!: pohledy na kastovní systém, tentokrát převážně zdola*. Praha: Academia, 2019, 193 stran : ilustrace, portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-200-2979-9.

HUSÁKOVÁ, Veronika. *Nacionalismus, národní identita a etnický konflikt - komparace Rwandy a Jihoafrické republiky*. Plzeň, 201e. Diplomová práce. Západočeská Univerzita v Plzni, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

IROZLAS.CZ. *2021 jako rekordní rok ve zbrojení. Světové náklady poprvé přesáhly dva biliony dolarů*. [online]. iRozhlas.cz 2022 [cit. 2023-06-22]. dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/svetove-vydaje-na-zbrojeni-armadu-2021-2204250436_ern

JABLONSKÝ, Josef; SKOČDOPOLOVÁ, Veronika. *ALTERNATIVNÍ MOŽNOSTI VÝPOČTU INDEXU LIDSKÉHO ROZVOJE ALTERNATIVE APPROACHES FOR CALCULATION OF HUMAN DEVELOPMENT INDEX*. 2009 in MEZINÁRODNÍ VĚDECKÝ SEMINÁŘ NOVÉ TRENDY V EKONOMETRI, Department of Econometrics Faculty of Informatics and Statistics University of Economics, Praha

JEŘÁBEK, Martin. *Švýcarsko*. in: Dvořáková, Vladimíra. *VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE. Základní modely demokratických systémů: komparace politických systémů*. V Praze: Oeconomica, 2008, 255 s ; 25 cm. ISBN 978-80-245-1357-7.

KAČEROVÁ, Adéla. *Ústavní systém Švýcarska - jeho znaky a specifika* [online]. Olomouc, 2012 [cit. 2023-06-22]. Available from: <https://theses.cz/id/ms8s2z/>. Master's thesis. Palacký University Olomouc, Faculty of Law. Thesis supervisor JUDr. Maxim Tomoszek.

KOLOUŠEK, Martin. *Moderní právní stát v kontextu Hegelových Základů filosofie práva*. Praha, 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Matějčková, Tereza.

KRÁSA, M., MARKOVÁ, D., ZBAVITEL, D. *Indie a Indové od dávnověku k dnešku*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-216-0.

KRAUSOVÁ, Kateřina. *Vliv nerostných surovin na politiku a ekonomiku ve vybraných státech subsaharské Afriky* [online]. Praha, 2013 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/cliwa0/>. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Otakar Volenec.

KUCIÁN, Michal. *Nestlé: Nelegální zaměstnávání, dětská práce a vykořisťování*. [online] Kurzy.cz. 24. 11. 2015 [cit. 2023-04-26] dostupné na: <https://www.kurzy.cz/zpravy/390742-nestle-nelegalni-zamestnavani-detska-prace-a-vykoristovani/>

MEYER, Werner H., Georg KREIS, Jiří OHLÍDAL a Jiří KNAP. *Dějiny Švýcarska*. Praha: NLN, 2019, 289 stran : ilustrace, portréty, mapy, faksimile ; 22 cm. ISBN 978-80-7422-304-4.

LIŠKOVÁ, Zuzana. *Reakce hlavních indických politických stran na hnutí "Indie proti korupci"* [online]. Brno, 2013 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/r8ksrl/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.

MAREK, Lukáš. *Z Dillí je bojiště. Náboženské střety jsou nejhorší za poslední dekády*. [online]. Seznam Zprávy. 26. 2. 2020 [cit. 2023-06-20] dostupné na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/z-dilli-je-bojiste-nabozenske-strety-jsou-nejhors-i-za-posledni-dekady-90192>

NATOAKTUAL.CZ. *Indie modernizuje své ozbrojené síly*. [online]. Natoaktual.cz. 2022 [cit. 2023-06-20] dostupné na: https://www.natoaktual.cz/v-mediich/indie-modernizace-ozbrojene-sily.A220107_161333_na_media_m02

NETRVALOVÁ, Sabina. *Indičtí hinduisté vytáhli na muslimy. Pojídají posvátné krávy, běsní*. [online]. iDnes.cz. 13. 10. 2015 [cit. 2023-06-20] dostupné na: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/v-indii-pribyvaji-utoky-proti-muslimum.A151013_135945_zahranicni_san

OFFICE OF INTERNATIONAL RELIGIOUS FREEDOM, *2021 Report on International Religious Freedom: Switzerland*. [online]. U.S. Department of state. cit. dne 22. 6. 2023 dostupné na: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/switzerland/>

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. Vyd. 3. Slaný]: Melandrium, 2007, 278 s. : il. ; 21 cm. ISBN 978-80-86175-58-4.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda. I, Obecná státověda*. Praha: Linde, 1998, 369 s. ; 21 cm. ISBN 80-7201-141-3.

PECHAROVÁ, Petra. *Kastovní politika Indie*. 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav jižní a centrální Asie. Vedoucí práce Hons, Pavel.

Rokkan, Stein (1999). *State Formation and Nation-Building*. In: Flora, Peter; Kuhnle, Stein; Urwin, Derek (eds.): *State Formation, NationBuilding, and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Oxford University Press: Oxford, s. 93-224.

STOJANOV, Robert. *Proč migrují obyvatelé Bangladéše do Indie?* . [online]. Migrace online. 2009 [cit. 2023-06-20], dostupné na: <https://migraceonline.cz/cz/o-migracionline/autori/stojanov-robert>

SYNEK, Miloslav a Eva KISLINGEROVÁ. *Podniková ekonomika*. 5., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xxv, 498 s. : il. ; 25 cm. ISBN 978-80-7400-336-3.

THE WORLD BANK/DATA. *India population*. [online]. 2021 [cit. 2023-06-22], dostupné na: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=IN>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL. *Česko si stále neví rady s korupcí, ukazuje nejnovější index vnímání korupce. Zastaví vláda Petra Fialy negativní trend?* [online]. Transparency international. 25. 1. 2022 [cit. 2023-06-22]. dostupné na: <https://www.transparency.cz/cpi2021/>

TRIPATHI, A.K . 2008. *Regional Politics in India*. New Delhi: Muran Lai & Son

UNDP. *Human Development Insights*. [online] United Nations Development Programme. 2022 [cit. 2023-06-29] dostupné na: <https://hdr.undp.org/data-center/country-insights#/ranks>

VAVROUŠKOVÁ, S. *Náboženství a společnost v jižní a jihovýchodní Asii. Tradice a současnost*. 1. vyd. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2005. ISBN 80-85425-57-2

VELVYSLANECTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY V DILLÍ. *Indický vesmírný sektor na rozcestí*. [online]. MZV. 2020 [cit. 2023-06-20] dostupné na: https://www.mzv.cz/newdelhi/cz/oeu/indicky_vesmirny_sektor_na_rozcesti.html

VERNER, Tomáš. *Ekonomický růst, konkurenceschopnost a kvalita života. Ekonomická revue* [online]. 2011, 14(3), 157-166 [cit. 2023-06-29]. ISSN 1212-3951. Dostupné z: doi:10.7327/cerei.2011.09.01
WEBER, Max 1998a (1919). „*Politika jako povolání*.“ Pp. 246-296 in *Metodologie, sociologie a politika*, ed. Miloš Havelka. Praha: OIKOYMENH.

WEBER, M. 1998b. *Protestantská etika a duch kapitalismu* . (kap. 1, 2 a úvod ke kap. 3.) In WEBER, M. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh, 1998, s. 185–245.

ZBAVITEL, D. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 1993. ISBN 80-901225-5-8

ZBAVITEL, D. *Jedno horké indické léto*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981